

PRIMJENA STRATEGIJE ZA ISTRAŽIVANJE RATNIH ZLOČINA DRŽAVNOG TUŽILAŠTVA CRNE GORE 2021–2022.

Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2021-2022.

Izdavač

Akcija za ljudska prava
Human Rights Action (HRA)

Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 130/VII
81 000 Podgorica, Crna Gora
Tel: 020/232 348, 232 358; Fax: 020/232 122
hra@t-com.me
www.hraction.org

Za izdavača

Tea Gorjanc-Prelević

Autori

Bojana Malović
Tea Gorjanc-Prelević

Uredila

Tea Gorjanc-Prelević

Lektura

Nađa Durković

Prelom, dizajn i priprema za štampu:

Artbuk d. o. o.

Tiraž

100 kom

Izveštaj je pripremljen i objavljen u okviru projekta „Unapređenje tranzicione pravde u Crnoj Gori – 30 godina poslije rata 90-ih“, koji Akcija za ljudska prava sprovodi uz podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju (National Endowment for Democracy – NED). Sadržaj ovog izvještaja ne odražava nužno stavove donatora i za njega je isključivo odgovorna Akcija za ljudska prava.

SADRŽAJ

Uvod	5
Sažetak	7
Statistički prikaz rezultata rada Specijalnog državnog tužilaštva u periodu od 1. juna 2021. do 31. decembra 2022.	10
Preporuke	11
1. O Strategiji za istraživanje ratnih zločina.	13
2. O primjeni Strategije od juna 2021. do kraja 2022. godine	14
2.1. Sprovođenje propisanih zadataka	14
2.2. Sprovođenje propisanih aktivnosti	16
2.3. Formiranje tužilačko-policijskih timova	19
3. Pregled okončanih predmeta	21
3.1. Obaveza pregledanja starih predmeta (Morinj, Bukovica, Deportacija, Kaluđerski laz i dr.)	22
3.1.1. Predmet „Deportacija izbjeglica“	23
3.1.2. Predmet „Bukovica“	24
3.2. Ostali predmeti	25
3.2.1. Dubrovačko ratište	25
3.2.2. „Vikend ratnici“	28
3.2.3. Slučajevi silovanja u istočnoj BiH	28
3.2.4. „Lora 3“ i drugi slučajevi prijava zločina prema pripadnicima JNA iz Crne Gore	29
4. Pregled postupanja Specijalnog državnog tužilaštva u aktuelnim predmetima (jun 2021 – decembar 2022)	32
4.1. Pregled izviđaja, istraga i optuženja	32
4.1.1. Godina 2021.	32
4.1.2. Godina 2022.	35
4.2. Procesuiranje okrivljenog Slobodana Pekovića rođenog Ćurčić	37

5. Zaštita svjedoka u predmetima ratnih zločina	40
6. Saopštenja, medijski i javni nastupi	41
7. Obuke i konferencije	42
8. Regionalna i međunarodna saradnja	43
8.1. Međunarodna pravna pomoć	43
8.1.1. Slučaj okrivljenog Ranka Radulovića	44
8.1.2. Slučaj osuđenih u odsustvu za zločin nad porodicom Klapuh	45
8.1.2.1. Radomir Kovač	46
8.1.2.2. Zoran Vuković	48
8.1.2.3. Zoran Simović	49
8.1.3. Dubrovačko ratište	49
8.1.4. Predmet „Štrpci“	51
8.1.4.1. Druge istrage	52
<i>Summary</i>	53
<i>Statistical presentation of the Special State Prosecutors' Office work results in the period from 1 June 2021 to 31 December 2022</i>	56
<i>Recommendations</i>	57
Dodatak I: Tabelarni prikaz krivičnih suđenja za ratne zločine	59
Dodatak II: Hronološki pregled obuka i konferencija	61
Dodatak III: Strategija za istraživanje ratnih zločina	63

UVOD

Procesuiranje ratnih zločina je neophodno za uspostavljanje vladavine prava u Crnoj Gori. Radi se o suzbijanju nekažnjivosti za najteža krivična djela, koje ima i širi, regionalni značaj. Crna Gora ima obavezu da procesuiratne zločine prema domaćem i međunarodnom pravu, na što je u kontinuitetu podsjećaju komiteti Ujedinjenih nacija¹ i Evropska komisija².

Evropska unija (EU) je u strateškim dokumentima o spoljnoj politici i proširenju na Zapadni Balkan 2015. godine istakla tranzicionu pravdu kao prioritet za države kandidatkinje, a procesuiranje ratnih zločina kao pitanje koje zahtijeva hitno rješavanje.³

Potreba za strateškim pristupom istraživanju ratnih zločina u Crnoj Gori prepoznata je u procesu pristupanja EU.⁴ Od Crne Gore se privremenim mjerilima za pregovore u poglavlju 23 zahtijevalo da „djelotvorno demonstrira kapacitet državnih organa za primjenu zakona za nezavisno rješavanje slučajeva ratnih zločina u skladu s međunarodnim humanitarnim pravom i praksom Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju (Haškog tribunala), uz preduzimanje djelotvornih mjera za rješavanje pitanja nekažnjivosti...“.⁵ U skladu s tim, u realizaciji mjere 1.5.1.1. iz Akcionog plana za poglavlje 23, vrhovni državni tužilac Ivica Stanković je u maju 2015. godine donio Strategiju za istraživanje ratnih zločina, kojom se Vrhovno državno tužilaštvo (VDT) obavezalo da pojača borbu protiv nekažnjivosti ratnih zločina „efikasnijim istraživanjem, gonjenjem, suđenjem i kažnjavanjem u skladu sa međunarodnim standardima“.⁶

1 Zaključna razmatranja Komiteta protiv torture o trećem periodičnom izvještaju Crne Gore, 10. 5. 2022, tač. 23; Report of the Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances, UN General Assembly, 10. 9. 2018, para 31, 79, 81; Committee on Enforced Disappearances, Concluding observations on the report submitted by Montenegro under article 29 (1) of the Convention*, 16. 10. 2015.

2 Izvještaj o napretku Crne Gore za 2013, Evropska komisija, oktobar 2013, str. 10; Izvještaj o napretku Crne Gore za 2014, Evropska komisija, oktobar 2014, str. 48; Izvještaj o Crnoj Gori za 2015, Evropska komisija, novembar 2015, str. 61; Izvještaj o Crnoj Gori za 2016, Evropska komisija, novembar 2016, str. 70; Izvještaj o Crnoj Gori za 2016, Evropska komisija, novembar 2016, str. 70; Izvještaj o Crnoj Gori za 2018, Evropska komisija, april 2018, str. 19; Izvještaj o Crnoj Gori za 2019, Evropska komisija, maj 2019, str. 20 i Izvještaj za Crnu Goru za 2020, Evropska komisija, oktobar 2020, str. 24.

3 The EU's Policy Framework on Support to Transitional Justice, 2015, https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/the_eus_policy_framework_on_support_to_transitional_justice.pdf, str. 17.

4 Vlada Crne Gore, Akcioni plan za poglavlje 23 Pravosuđe i temeljna prava, oblast Pravosuđe, mjera 1.5.1.1, str. 64.

5 D. Lukic, *Analysis of Benchmarks for Montenegro through comparison with Croatia and Serbia*, Ministry of European Affairs, 2018, str. 90: "Montenegro effectively demonstrates the capacity of law enforcement bodies and courts to handle impartially war crimes cases in line with international humanitarian law and the jurisprudence of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, and takes effective action to address issues of impunity, in particular by accelerating progress with investigations and prosecutions of these crimes, and by ensuring civilian victims' access to justice and reparations."

6 „Borba protiv nekažnjivosti ratnih zločina mora se pojačati efikasnijim istraživanjem, gonjenjem, suđenjem i kažnjavanjem...“, Strategija za istraživanje ratnih zločina, Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore, Tu. br. 96/15 od 8. 5. 2015.

Međutim, rezultati rada nadležnog Specijalnog državnog tužilaštva (SDT) pokazali su da se ova obaveza nije poštovala i da ratni zločini nijesu proaktivno istraživani. Akcija za ljudska prava je to zaključila u svom prvom izvještaju o primjeni Strategije za istraživanje ratnih zločina od septembra 2015. do 1. juna 2021. godine, koji je sadržao preporuke za dopunu Strategije i njenu djelotvornu primjenu u praksi.⁷

U ovom drugom izvještaju ukazujemo na rezultate i propuste u primjeni Strategije u periodu od 1. juna 2021. do kraja 2022. godine.

⁷ T. Gorjanc-Prelević, Đ. Drinčić, N. Vučinić, „Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2015-2021“, Akcija za ljudska prava, Podgorica, jun 2021.

SAŽETAK

Za ratne zločine izvršene na području bivše Jugoslavije tokom ratova devedesetih, Crna Gora je u proteklih 26 godina pravosnažno osudila 11 osoba, manje od trećine optuženih. U tri predmeta (Bukovica, Deportacija, Kaluđerski laz) optužnice su pale, jer su svi okrivljeni oslobođeni, iako su žrtve tih zločina nesporne i zaslužuju pravdu. Od petorice osuđenih u predmetu Klapuh, samo jedan je izdržavao kaznu. Nijesu temeljno istraživani zločini na dubrovačkom ratištu, kao ni djelovanje tzv. vikend ratnika, uprkos izričitim preporukama eksperta Evropske komisije Mauricija Salustra iz 2014. godine.

Iako je Strategija za istraživanje ratnih zločina iz 2015. godine obavezivala državno tužilaštvo na efikasniju borbu protiv nekažnjivosti, SDT je od tada do danas procesuiralo samo dvije osobe na osnovu dva predmeta koja su mu ustupila tužilaštva Republike Srbije, odnosno Bosne i Hercegovine. Jedan od tih predmeta, protiv okrivljenog Slobodana Ćurčića, procesuiran je u posljednjih godinu i po dana. Nije pokrenut nijedan postupak primjenom krivičnopravnih instituta komandne odgovornosti, saučesništva, podstrekavanja ili pomaganja, uprkos kontinuiranim kritikama Evropske komisije tokom devet godina i obavezi iz Strategije. Nije pokazan proaktivan pristup kakav se očekivao. U posljednjih godinu i po nije poboljšano komuniciranje s javnošću SDT o radu na predmetima ratnih zločina, ali je bar obaveza periodičnog izvještavanja VDT-a dosljedno poštovana, za razliku od prethodnog perioda. Pokazana je otvorenost za saradnju s nevladinim organizacijama.

Akcija za ljudska prava je svjesna da je SDT u 2022. godini pokrenulo više izuzetno zahtjevnih predmeta koji se tiču korupcije i organizovanog kriminala, ali upozorava da se ne smije izgubiti iz vida obaveza djelotvornog procesuiranja ratnih zločina, koja zahtijeva proaktivno djelovanje. Iako krivično gonjenje za ratne zločine ne zastarijeva, protok vremena i umiranje svjedoka, žrtava i izvršilaca otežava ili i trajno onemogućava ostvarivanje pravde.

U prvom izvještaju o primjeni Strategije 2021. godine ukazali smo da tom dokumentu nedostaje akcioni plan s rokovima za sprovođenje aktivnosti, indikatori za procjenu uspješnosti, obaveze izvještavanja o problemima u procesuiranju ratnih zločina i preduzetim radnjama za prevazilaženje problema. Ovi nedostaci su, vjerovatno, doveli i do neadekvatnog izvještavanja o realizaciji preko polovine predviđenih aktivnosti u izvještajnom periodu (55,6%), ali i do nedjelotvornog sprovođenja Strategije u cjelini.

Vrhovni državni tužilac (VDT) je nadležan za donošenje i reviziju Strategije. Činjenica je da Skupština Crne Gore nije bila sposobna da izabere VDT-a još od oktobra 2019. godine, i da su tu funkciju preko tri godine obavljali

vršioci dužnosti (bilo ih je već troje, očekuje se izbor i četvrte osobe). Međutim, i vršioci dužnosti su mogli da preispitaju postupanje SDT i odrede rokove za realizaciju aktivnosti koje je Strategija predviđala.

U odnosu na tri suštinska strateška zadatka: identifikaciju događaja u kojima su učestvovali crnogorski državljani, identifikaciju crnogorskih državljana koji su možda učestvovali u paramilitarnim grupama tokom rata i reviziju starih predmeta, nije ostvaren vidljiv napredak (vidjeti 2.1).

Nije temeljno ispitana mogućnost ponovnog pokretanja postupaka u kontekstu prethodno procesuiranih predmeta, iako postoji sumnja da je u predmetima „Bukovice“ i „Deportacije“ došlo do namjerne pogrešne kvalifikacije, odnosno pogrešne primjene prava. Evropski ekspert je još 2014. godine oštro kritikovao procesuiranje ovih predmeta od strane i državnog tužilaštva i sudova, a Evropska komisija je u svim izvještajima od 2013. godine devet godina uzastopno naglašavala da presude donijete u predmetima ratnih zločina nijesu bile u skladu s međunarodnim humanitarnim pravom i da su sadržale pravne greške. Nadležna državna tužiteljka je izjavila da nije bilo političke volje za procesuiranje ratnih zločina.⁸ Nema podataka da je SDT preduzimalo mjere u cilju identifikacije još nekih osumnjičenih u starim predmetima, uzimajući u obzir sve modele krivične odgovornosti i krivična djela u skladu sa članom IV Strategije. Međutim, u predmetu formiranom po zamolnici Okružnog javnog tužilaštva u Trebinju za preuzimanje krivičnog gonjenja protiv više crnogorskih državljana, ispituju se podaci u vezi sa slučajem Bukovica, koje je SDT-u dostavio Međunarodni rezidualni mehanizam.

Ni poslije 26 godina nijesu privedene pravdi tri osobe pravosnažno osuđene u Crnoj Gori za ratni zločin protiv civilnog stanovništva za ubistvo porodice Klapuh, jer su nedostupne njenim pravosudnim organima. Republika Srbija već sedam godina ne izručuje Crnoj Gori Zorana Vukovića, dok BiH nije zainteresovana za procesuiranje Radomira Kovača i Zorana Simovića.

SDT sarađuje sa Međunarodnim rezidualnim mehanizmom iz Haga, koji je Crnoj Gori još u novembru 2020. godine dostavio predmet u odnosu na najmanje 15 crnogorskih državljana za koje se sumnja da su devedesetih godina činili ratne zločine, uključujući seksualno nasilje. U tom predmetu se još uvijek preduzimaju predistražne radnje. Postoji problem pristupa nekim svjedocima.

Stiče se i utisak da SDT ima najbolju saradnju sa tužilaštvom BiH kada je u pitanju postupanje po zamolnicama, dok za postupanje tužilaštva Republike Hrvatske mora da urgira.

⁸ „Vukčevićeva: Nije bilo političke volje za kažnjavanje ratnih zločina“, portal Vijesti, 1. 7. 2021: <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/552617/vukceviceva-bez-politicke-volje-za-kaznjavanje-ratnih-zlocina>

Pozitivan iskorak postoji u odnosu na domaći pravni okvir za procesuiranje ratnih zločina. Aktuelni predlozi Ministarstva pravde za izmjene i dopune Zakonika o krivičnom postupku (ZKP) trebalo bi da omoguće da se pred domaćim sudovima koriste dokazi izvedeni pred Haškim tribunalom i Međunarodnim rezidualnim mehanizmom,⁹ a izmjenom Krivičnog zakonika Crne Gore (KZ) institut komandne odgovornosti obuhvatiće i nekažnjavanje podređenog kao element krivičnog djela.¹⁰

9 Član 2 Nacrta zakona o izmjenama i dopunama ZKP propisuje da: „Pod uslovima iz st. 2 ovog člana dokaz koji je pribavljen ili izveden u skladu sa Statutom i Pravilima o postupku i dokazima Međunarodnog krivičnog suda i Međunarodnog rezidualnog mehanizma može se koristiti u krivičnom postupku u Crnoj Gori na način na koji bi mogao da se koristi pred ovim tijelima.“ U čl. 3 Nacrta daje se značenje izraza Međunarodni rezidualni mehanizam: „Međunarodni rezidualni mehanizam je Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove, odnosno izraz koji služi kao opšti naziv za Međunarodni tribunal za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije nakon 1991. i Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove.“

10 Čl. 440 KZ predviđa da će se primjenom instituta komandne odgovornosti kazniti: „(1) Vojni zapovjednik ili lice koje faktički vrši ovu funkciju ili pretpostavljeno civilno lice, koje znajući da snage kojima komanduje ili koje kontroliše pripremaju ili su započele vršenje krivičnog djela iz čl. 426 do 430, čl. 432, 434 do 437 i čl. 439 ovog zakonika ne preduzme neophodne mjere koje je mogao i bio dužan da preduzme za sprečavanje izvršenja djela, pa usljed toga dođe do izvršenja tog djela...“ Iz opisa djela je neopravdano izostavljen aspekt koji se odnosi na odgovornost nadređenog za nekažnjavanje podređenih zbog izvršenih krivičnih djela prema međunarodnom humanitarnom pravu, kako to propisuje Statut Haškog tribunala u čl. 7, st. 3. Ministarstvo pravde je u avgustu 2022. prihvatilo prijedlog Akcije za ljudska prava da se radnja izvršenja ovog krivičnog djela dopuni.

STATISTIČKI PRIKAZ REZULTATA RADA SPECIJALNOG DRŽAVNOG TUŽILAŠTVA U PERIODU OD 1. JUNA 2021. DO 31. DECEMBRA 2022.

- Formirana su tri nova predmeta, jedan je arhiviran, dok je u jednom, koji je ustupljen od BiH, došlo do optuženja. Na kraju 2022. godine u fazi izviđaja bilo je sedam predmeta.
- Saslušano je jedno lice u svojstvu okrivljenog, a jedno u svojstvu svjedoka – žrtve ratnog zločina.
- Postupljeno je po 14 zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći država regiona. Na osnovu osam zamolnica prikupljeni su traženi podaci i obavještenja, na osnovu četiri zamolnice su saslušane četiri osobe u svojstvu osumnjičenih, a na osnovu dvije su saslušane dvije osobe u svojstvu svjedoka.
- Tužilaštvima iz regiona upućeno je devet zamolnica. Kako je predstavljeno, četiri zamolnice su se odnosile na saslušanje više lica u svojstvu svjedoka i oštećenih, jedna se ticala dostavljanja podataka, dok nije preciziran predmet četiri zamolnice.
- Formirana su tri tužilačko-policijska tima za tri predmeta ratnih zločina.
- Od 54 saopštenja, koliko je SDT na svojoj internet stranici objavilo u posljednjih godinu i po dana,¹¹ samo jedno se odnosilo na ratne zločine, tačnije na održani regionalni sastanak na tu temu.
- Specijalni državni tužioci su učestvovali na 10 obuka i konferencija o pitanjima ratnih zločina.
- Održano je pet sastanaka sa predstavnicima tužilaštava iz regiona, na bilateralnoj (3) i multilateralnoj osnovi (2) i jedan sastanak sa predstavnicima Međunarodnog rezidualnog mehanizma iz Haga.

¹¹ Od 54 saopštenja, SDT je 36 dalo za vrijeme mandata Milivoja Katnića kao GST, od juna 2021. do februara 2022, a 18 od stupanja na dužnost GST Vladimira Novovića u martu 2022. do kraja godine.

PREPORUKE

Kako nijedna od sedam preporuka HRA iz prethodnog izvještaja nije primijenjena od juna 2021. do kraja 2022. godine, ovdje ih ponavljamo, uz prilaganje nekoliko novih.

Skupštini Crne Gore

- Bez odlaganja izabrati Vrhovnog državnog tužioca (VDT) u punom mandatu.

Vrhovnom državnom tužilaštvu

- Nakon izbora VDT, na osnovu analize postupanja SDT, prema potrebi, revidirati Strategiju.
- Do izbora novog VDT, v.d. VDT da sagleda postupanje SDT u svjetlu kritika, komentara i preporuka koje su Crnoj Gori uputile međunarodne organizacije i njihovi eksperti i da na osnovu toga predvidi rokove za efikasno sprovođenje strateških aktivnosti.
- Nova Strategija ili akcioni plan, da sadrže rokove za preduzimanje aktivnosti, kao i obavezu izvještavanja o primjeni svake aktivnosti pojedinačno, obavezu izvještavanja o problemima u procesuiranju ratnih zločina i preduzetim radnjama za prevazilaženje nastalih problema, kao i indikatore za ocjenu uspješnosti.
- Da nadzor nad primjenom Strategije pored VDT vrši i Tužilački savjet, koji bi na godišnjem nivou analizirao rezultate.

Specijalnom državnom tužilaštvu

- Neuspješno procesuirane predmete kao što su „Bukovica“, „Deportacija“, „Kaludžerski laz“, pregledati uz ekspertsku pomoć stručnjaka za međunarodno humanitarno pravo i temeljno razmotriti pokretanje novih postupaka kako u odnosu na procesuirane osobe tako i u odnosu na druge, imajući u vidu sve moguće oblike krivične odgovornosti.
- Preispitati odbacivanje svih krivičnih prijava u vezi s ratnim zločinima na osnovu obrazloženja rješenja o njihovom odbacivanju, ako obrazloženja postoje. Odgovoriti na krivičnu prijavu koju je prije sedam i po godina podnio advokat Velija Murić u odnosu na predmet Kaludžerski laz.

- U slučaju odbacivanja krivičnih prijava, obezbijediti detaljno obrazloženo rješenje u kome će biti navedeno koje je radnje tužilaštvo preduzelo da ispita navode iz prijave i sa kakvim ishodom, uz pouku o pravnom lijeku.
- Obezbijediti obuku i specijalizaciju novih državnih tužilaca, koji će biti nadležni za ratne zločine u SDT, od strane tužilaca koji su radili u Tužilaštvu Haškog tribunala, posebno o tome na koje načine tužioci postupaju samoinicijativno (proaktivno). U obuku uključiti i tužioce iz BiH, koji imaju iskustva s primjenom međunarodnog humanitarnog prava i krivično-pravnih instituta u kontekstu ratnih zločina kao što su komandna odgovornost, saučesništvo, pomaganje, podstrekavanje, udruženi zločinački poduhvat, a koje državno tužilaštvo Crne Gore nije primjenjivalo.
- Obezbijediti bolju komunikaciju s javnošću u pogledu rada na predmetima ratnih zločina.
- Izvještavati VDT o primjeni svih zadataka i aktivnosti predviđenih Strategijom, o problemima u implementaciji Strategije i mjerama preduzetim za njihovo rješavanje.

Višim sudovima u Crnoj Gori

- U svim predmetima seksualnog nasilja u kojima svjedoci i žrtve budu imali zaštićeni status, davanje iskaza obezbijediti putem video linka. U ovim predmetima je neophodno odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu u krivičnom postupku, kako žrtve u parnici ne bi morale da otkriju svoj identitet.

Ministarstvu pravde Crne Gore

- Preduzeti sve neophodne korake za poboljšanje regionalne saradnje u oblasti procesuiranja predmeta ratnih zločina, a posebno u pogledu privođenja pravdi ratnih zločinaca koji su pravosnažno osuđeni u Crnoj Gori, a nalaze se u zemljama regiona.

Ministarstvu evropskih poslova

- Izmijeniti indikator uspjeha u Akcionom planu za adresiranje ključnih prioriteta u cilju ispunjenja privremenih mjerila za poglavlje 23 iz 2022. godine, tako da on obuhvata analizu i, primjera radi, broj pokrenutih predmeta na inicijativu SDT, neriješenih predmeta u postupku pred tužilaštvom, stope osuđivanosti optuženih, podignutih optužnica za komandnu odgovornost itd., a ne samo rješavanje jednog predmeta koji se nalazi pred sudom.

1. O STRATEGIJI ZA ISTRAŽIVANJE RATNIH ZLOČINA

Strategija za istraživanje ratnih zločina Crne Gore („Strategija“), koju je Vrhovni državni tužilac Ivica Stanković donio 8. maja 2015, nije revidirana do kraja rada na ovom izvještaju u januaru 2023. godine.¹²

Za primjenu Strategije bilo je nadležno Specijalno državno tužilaštvo (SDT), tačnije glavni specijalni državni tužilac (GST).¹³ Na poziciji GST se nalazio Milivoje Katnić do 17. februara 2022. godine.¹⁴ Mjesec dana nakon njegovog odlaska u penziju, 18. marta 2022, za GST je izabran sudija Višeg suda u Podgorici, Vladimir Novović.¹⁵

Vrhovni državni tužilac (VDT) jedini je nadležan za nadzor nad primjenom Strategije.¹⁶ Od 2015. do juna 2021. godine tu funkciju je vršio Ivica Stanković.¹⁷ U izvještajnom periodu primjenu Strategije su pratili v.d. VDT Dražen Burić, od juna 2021. do 5. februara 2022. godine,¹⁸ a zatim i v.d. VDT Maja Jovanović.

Strategija obavezuje SDT da svaka dva mjeseca dostavlja VDT-u izvještaje o preduzetim radnjama.¹⁹ Od juna 2021. do decembra 2022. godine, SDT je sačinilo osam izvještaja.²⁰ Obaveza izvještavanja uredno je poštovana, uz neznatna odstupanja, za razliku od ranijeg perioda.²¹

¹² Strategija je dostupna na: https://sudovi.me/static/vrtd/doc/Strategija_za_istrazivanje_ratnih_zlocina-1.pdf. Opis Strategije za istraživanje ratnih zločina, kao i zadataka koji su njome određeni pogledajte u prethodnom izvještaju HRA „Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2015-2021“.

¹³ Zakon o Specijalnom državnom tužilaštvu – ZSDT, „Sl. list Crne Gore“ br. 10/15, čl. 3 st. 1 tač. 5.

¹⁴ Odluka Tužilačkog savjeta o prestanku funkcije Milivoja Katnića, TS br. 53/2022 od 17. 2. 2022.

¹⁵ Odluka Tužilačkog savjeta TS br. 128/2022 od 18. 3. 2022, o izboru Vladimira Novovića za GST

¹⁶ Strategija za istraživanje ratnih zločina, odjeljak „Odgovornost“.

¹⁷ Crna Gora je jedina zemlja u kojoj je institucija koja je usvojila strategiju jedina i nadležna za nadzor nad njenom primjenom. Strategija za istraživanje ratnih zločina, odjeljak „Odgovornost“.

¹⁸ Dražen Burić je na funkciju vršioca dužnosti VDT izabran 10. 6. 2021. (TS br. 252/2021).

¹⁹ Strategija za istraživanje ratnih zločina, odjeljak „Odgovornost“.

²⁰ HRA je do navedenih izvještaja došla putem zahtjeva za slobodan pristup informacijama VDT.

²¹ Od septembra 2015. do 1. juna 2021, SDT je sačinilo 22 izvještaja, iako je bilo u obavezi da sačini njih 30.

2. O PRIMJENI STRATEGIJE OD JUNA 2021. DO KRAJA 2022. GODINE

2.1. SPROVOĐENJE PROPISANIH ZADATAKA

Br.	Zadaci predviđeni Strategijom	Status
1.	Identifikacija događaja gdje su možda bili umiješani potencijalni osumnjičeni crnogorski državljani. ²²	Bez napretka.
2.	Identifikacija crnogorskih državljana koji su možda učestvovali u paramilitarnim grupama koje su bile aktivne tokom rata na području bivše Jugoslavije. ²³	Bez napretka.
3.	Pregledati stare predmete („Morinj“, „Bukovica“, „Deportacija“, „Kaludžerski laz“ i dr.) u cilju provjere da li je moguće identifikovati još neke osumnjičene, uzimajući u obzir sve modele krivične odgovornosti i krivična djela. ²⁴	Bez napretka.

SDT nije ostvarilo vidljiv napredak u odnosu na tri suštinska zadatka propisana Strategijom. Pokrenut je samo jedan krivični postupak, protiv Slobodana Pekovića, pripadnika Vojske Republike Srpske. Njega je identifikovalo i prvobitno optužilo Tužilaštvo BiH, koje je onda predmet ustupilo Crnoj Gori. To znači da procesuiranje Pekovića ne predstavlja rezultat proaktivnog pristupa SDT u ispunjenju strateških obaveza (vidjeti 4.2. Procesuiranje predmeta Slobodana Pekovića rođenog Ćurčić).

U odnosu na obavezu identifikacije crnogorskih državljana koji su učestvovali u paramilitarnim formacijama tokom rata na području bivše Jugoslavije,²⁵ SDT se oslonilo na dokaze dostavljene od država iz regiona, konkretno BiH i Rezidualnog mehanizma za krivične sudove (MRM) u Hagu. Pored optuženog Slobodana Pekovića, kao pripadnik paravojnih formacija koje su na području Foče vršile silovanja, označen je od strane BiH i Ranko Radulović, kontroverzni nikšićki biznismen i bivši vlasnik fudbalskog kluba „Čelik“ iz Nikšića. On je za ratne zločine počinjene na teritoriji Foče optužen

²² Strategija za istraživanje ratnih zločina, str. 1.

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*, str. 2, čl. IV.

²⁵ Na okruglom stolu u Nacrtu izvještaja „Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2021–2022“, viša državna tužiteljka upućena na rad u SDT, Tanja Čolan-Deretić navela je da je „u protekle dvije godine tužilaštvo tražilo pomoć susjednih država kako bi se napravila lista crnogorskih državljana koji su učestvovali u ratovima na njihovom tlu ili bili pripadnici paravojnih organizacija, ali da je bilo malo odgovora. Nijesmo uspjeli da kompletiramo listu, iako su neki ljudi identifikovani putem Međunarodnog rezidualnog mehanizma UN-a za krivične sudove u Hagu“.

2020. godine u BiH, ali je njegov predmet i dalje u fazi izviđaja (vidjeti poglavlja 3.2.3. Slučajevi silovanja u istočnoj BiH i 8. Regionalna i međunarodna saradnja).²⁶

Takođe, MRM je, u novembru 2020, dostavio SDT-u dosije za više od 15 crnogorskih državljana, koji se sumnjiče da su učestvovali u vršenju ratnih zločina, uključujući ubistvo, mučenje, seksualno ropstvo i silovanje.²⁷ Prema izvještajima SDT, Specijalni istražni tim je početkom 2021. izvršio identifikaciju tih osoba,²⁸ ali nije poznato koje radnje je u tom pravcu preduzimao iako se dostavljeni materijal odnosio na konkretno određene osobe.

O preostala dva zadatka – identifikaciji događaja i reviziji starih, pravosnažno okončanih predmeta, u izvještajima SDT – nema ni jedne jedine riječi.

Komiteta protiv torture (CAT) u maju 2022, obavezao je Crnu Goru da, između ostalog, proaktivno istraži dokaze o krivičnoj odgovornosti na osnovu principa komandne odgovornosti ili odgovornosti nadređenog lica²⁹ i da mu izvještaj o napretku dostavi do 13. maja 2023. godine.³⁰ Ova bi obaveza trebalo da dovede do ponovnog sagledavanja starih predmeta („Morinj“, „Bukovica“, „Deportacija“, „Kaluđerski laz“ i dr.) i provjere da li se mogu identifikovati još neki osumnjičeni, uzimajući u obzir sve modele krivične odgovornosti i krivičnih djela.³¹

²⁶ Podatak dobijen na sastanku sa SDT, 3. 11. 2022.

²⁷ „Obraćanje g. Sergea Brammertza, tužitelja Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove, Savjetu bezbjednosti Ujedinjenih Nacija“, Ujedinjene nacije, Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove, 14. 12. 2020: <https://www.irmct.org/sites/default/files/statements-and-speeches/201215-unes-prosecutor-address-bcs.pdf>

²⁸ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 7. 5. 2021, str. 2.

²⁹ Zaključna razmatranja Komiteta protiv torture o trećem periodičnom izvještaju Crne Gore, 10. 5. 2022, tač. 23.

³⁰ *Ibid*, tač. 34.

³¹ Strategija za istraživanje ratnih zločina, str. 2, čl. IV. Vidi Dodatak III, str. 62.

2.2. SPROVOĐENJE PROPISANIH AKTIVNOSTI

Nedostaci teksta Strategije, izostanak akcionog plana s rokovima za sprovođenje aktivnosti i indikatorima za procjenu uspješnosti, na koje je HRA ukazala u prethodnom izvještaju,³² doveli su do neadekvatnog izvještavanja SDT o realizaciji preko polovine predviđenih aktivnosti u izvještajnom periodu (55,6%).

Kako Strategija predviđa da nepreduzimanje propisanih aktivnosti i radnji povlači odgovornost nadležnog tužioca,³³ činjenica da SDT ne izvještava VDT o primjeni svake aktivnosti, ukazuje na potrebu da VDT periodično provjerava rad SDT u ovoj oblasti, blagovremeno identifikuje propuste i pozove na odgovornost nadležnog tužioca.

Izvještaji SDT ne govore o prikupljanju operativnih saznanja o članovima organizovanih kriminalnih grupa koje su bile aktivne tokom rata devedesetih, sakupljanju policijskih izvještaja sa terena baziranih, na primjer, na obavještajnim aktivnostima u selima i mjestima porijekla već poznatih osoba koje su bile uključene u ratne zločine, sačinjavanju liste događaja i mogućih izvršilaca, liste mogućih svjedoka – žrtava ratnih zločina ili liste svjedoka saradnika u regionu.³⁴

U nastavku slijedi pregled aktivnosti propisanih Strategijom uz podatke o njihovoj primjeni.

³² Vidjeti: „Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2015–2021“, op.cit, str. 8.

³³ Strategija za istraživanje ratnih zločina, str. 3. „Odgovornost“.

³⁴ Na sastanku 24. 5. 2021, SDT je saopštilo da su ove liste sačinjene, iako o tome nema traga u bilo kom izvještaju SDT od 2015. do kraja 2022.

Br.	Aktivnosti predviđene Strategijom	Izveštavanje o sprovedenim aktivnostima
1.	Sakupljanje informacija o događajima i mogućim izvršiocima, uz pomoć otvorenih izvora, uključujući informacije državnih tužilaštava susjednih zemalja, izvještaje međunarodnih i nevladinih organizacija, novinske članke i informacije i dr.	SDT je upućivalo zamolnice Rezidualnom mehanizmu u Hagu i tužilaštvima u regionu. Jedan predmet je formiran na osnovu novinskog članka. Komunikacija s NVO sektorom isključivo se bazirala na zahtjevima NVO za pristup informacijama i pozivima SDT da učestvuje na skupovima. Npr. na inicijativu HRA, održan je sastanak 3. novembra 2022. ³⁵ Sa advokatom Veljom Murićem sastanak je održan 10. februara 2022 ³⁶ , povodom njegove krivične prijave u vezi sa zločinom u Kaluđerskom lazlu.
2.	Sakupljanje informacija o članovima organizovanih kriminalnih grupa u državi, uz pretpostavku mogućeg kontinuiteta između organizovanih kriminalnih grupa danas, i onih koje su bile aktivne tokom rata.	Nema podataka.
3.	Sakupljanje policijskih izvješta o aktivnostima na terenu koje su imale za cilj identifikaciju osoba koja su moguće učestvovala u ratnim zločinima.	Nema podataka.
4.	Analiza prikupljenih informacija pravljenjem veza između događaja i potencijalnih izvršilaca.	Izveštaji SDT govore o tužilačko – policijskim timovima, koji prikupljaju nove i analiziraju već postojeće informacija u pojedinačnim predmetima ratnih zločina. O radu ovih timova, vidjeti poglavlje 2.3. Formiranje tužilačko-policijskih timova.
5.	Sačinjavanje liste događaja i mogućih izvršilaca.	Nema podataka.

³⁵ Sastanku su prisustvovali: GST, Vladimir Novović, portparol SDT Vukas Radonjić, viša državna tužiteljka upućena na rad u SDT Tanja Čolan-Deretić i predstavnice HRA Tea Gorjanc-Prelević i Bojana Malović. GST Vladimir Novović je u svom petogodišnjem programu rada od 3. 3. 2022, naveo da će posebno voditi računa o odnosu SDT sa NVO. Dalje, da se taj odnos neće ispoljavati samo kroz rješavanje podnijetih prijava ili zahtjeva za slobodnim pristupom informacijama, već da će se produbiti kroz organizovanje sastanaka s predstavnicima civilnog sektora. Sastanak održan sa HRA 3. 11. 2022, iako podstaknut od strane ove organizacije, organizovan je od strane SDT, što dijelom ukazuje na spremnost novog GST za saradnju.

³⁶ Sastanak održan s državnom tužiteljkom VDT, Lidijom Vukčević, koja je u SDT radila na predmetima ratnih zločina.

Br.	Aktivnosti predviđene Strategijom	Izveštavanje o sprovedenim aktivnostima
6.	Sačinjavanje liste mogućih svjedoka-žrtava ratnih zločina.	Nema podataka.
7.	Sačinjavanje liste svih svjedoka saradnika (izvršilaca koji su odlučili da sarađuju) u regionu.	Nema podataka.
8.	Pristupiti saslušanju svjedoka – žrtava i svjedoka saradnika.	SDT je u izvještajnom periodu saslušalo jedno lice u svojstvu okrivljenog, ³⁷ i jedno u svojstvu svjedoka-žrtve ratnog zločina. ³⁸ Po zamolnicama tužilaštava iz regiona SDT je saslušalo dvije osobe u svojstvu svjedoka, ³⁹ a četiri u svojstvu osumnjičenih. ⁴⁰ Nije poznato da li je neki od ovih svjedoka imao status svjedoka saradnika.
9.	Identifikovati pojedinačne predmete, izvršiti njihovu pravnu kvalifikaciju i u skladu sa njom sprovesti i okončati istragu.	U slučaju Peković je došlo do pokretanja krivičnog postupka na osnovu uspostavljene pravne kvalifikacije.

SDT nije obavještavalo VDT ni o eventualnim problemima iz odjeljka Strategije „Mogući problemi tokom istraživanja ratnih zločina“. Oni mogu nastati usljed nedostataka povjerenja svjedoka-žrtava u policiju i tužilaštvo, u vezi sa sprovođenjem mehanizma zaštite svjedoka-žrtava i nedostataka saradnje i razmjene informacije između policije i tužilaštva.⁴¹

Primjera radi, poznato je da u predmetu protiv okrivljenog Ranka Radulovića, žrtve nijesu dale saglasnost da BiH ustupi krivično gonjenje Crnoj Gori, iako njegovo izručenje BiH nije moguće (vidjeti poglavlje 8, Regionalna i međunarodna saradnja). Ni u jednom trenutku SDT nije izvijestilo VDT šta je preduzelo u cilju rješavanja ovog problema, da li je primijenilo rješenja

³⁷ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 25. 10. 2021, str. 1–2.

³⁸ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 28. 12. 2021, str. 1.

³⁹ SDT saslušalo jedno lice u svojstvu svjedoka 22. 7. 2021, postupajući po zamolnici Kantonalnog tužilaštva Travnik BiH (izvještaj od 30. 7. 2021) i jedno lice u svojstvu svjedoka 18. 8. 2021, postupajući po zamolnici Tužilaštva za ratne zločine R. Srbije (izvještaj od 25. 10. 2021).

⁴⁰ SDT saslušalo jedno lice u svojstvu osumnjičenog 17. 8. 2021, postupajući po zamolnici Tužilaštva – Tužiteljstva BiH (izvještaj od 25. 10. 2021), jedno lice u svojstvu osumnjičenog 5. 10. 2021, postupajući po zamolnici Tužilaštva – Tužiteljstva BiH (izvještaj od 25. 10. 2021), jedno lice u svojstvu osumnjičenog, postupajući po zamolnici Tužilaštva BiH (izvještaj od 28. 12. 2021), jedno lice u svojstvu osumnjičenog, postupajući po zamolnici Okružnog javnog tužilaštva xx, predmet Ktr – S.br. 232/22 (izvještaj od 1. 8. 2022).

⁴¹ Strategija za istraživanje ratnih zločina, odjeljak „Mogući problemi tokom istraživanja ratnih zločina“.

predviđena Strategijom u odjeljku „Moguća rješenja problema u istraživanju ratnih zločina“ i ako jeste, s kakvim rezultatom.⁴²

Ponovo ističemo da bi nova Strategija ili njen akcioni plan, trebalo da sadrže rokove za sprovođenje aktivnosti, kao i obavezu izvještavanja o primjeni svake aktivnosti pojedinačno, obavezu izvještavanja o problemima u procesuiranju ratnih zločina i preduzetim radnjama za prevazilaženje nastalih problema. VDT ili Tužilački savjet bi na godišnjem nivou trebalo da sprovodi detaljnu provjeru svega onoga što je SDT učinilo u ovoj oblasti, zato što se u polugodišnjim i godišnjim izvještajima SDT, po pravilu, nalazi samo po jedna rečenica koja govori o procesuiranju ratnih zločina.⁴³

2.3. FORMIRANJE TUŽILAČKO-POLICIJSKIH TIMOVA

Strategijom je pod naslovom „Neophodni resursi“ predviđeno formiranje timova sastavljenih od jednog tužioca i dva-tri policajca za svaki predmet ratnih zločina, sa primarnim zadatkom njihovog istraživanja.⁴⁴ Od usvajanja Strategije, formirana su četiri istražna tima na četiri predmeta, iako ih je SDT za sedam godina izviđalo oko 16.⁴⁵

Prvi ovakav tim formiran je tek nakon pet godina od donošenja Strategije – 13. novembra 2020,⁴⁶ kada je dobijena dokumentacija od Rezidualnog mehanizma o „više od petnaest osumnjičenih crnogorskih državljana protiv kojih se sada može provesti istraga za teške zločine, uključujući seksualno nasilje“.⁴⁷ Istražni tim su činili specijalni tužilac, saradnik u SDT-u i ovlašćeni policijski službenici Specijalnog policijskog odjeljenja (SPO).⁴⁸ Nakon što je ovaj predmet od tužiteljke VDT, Lidije Vukčević preuzela viša državna tužiteljka upućena na rad u SDT, Tanja Čolan-Deretić, donijeta je odluka o izmjeni sastava istražnog tima zbog promjene postupajuće tužiteljke.⁴⁹

42 Strategijom je predviđeno da će SDT radi prevazilaženja mogućih problema u istraživanju ratnih zločina, preduzeti aktivnosti: na povećanju transparentnosti krivičnog gonjenja ratnih zločina u mjeri koja ne ugrožava započeta istraživanja, na javnoj posvećenosti tužilaštva da istraži ratne zločine i na poboljšanju tužilačkih komunikativnih vještina i tehnika saslušanja svjedoka, pri čemu, kada je neophodno, ponuditi i promjenu mjesta boravka kod primjene zakonskih odredaba o zaštiti svjedoka, te redovno organizovati sastanke istog tužioca i istog policajca i podržavati manje formalan pristup u njihovom odnosu prilikom istraživanja ratnih zločina.

43 Npr. u godišnjem izvještaju o radu SDT za 2021, na temu ratnih zločina je rečeno: „U izvještajnom periodu zbog krivičnih djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom (ratni zločini) primljena je prijava protiv 1 lica protiv kojeg je podignuta optužnica koja je u radu pred sudom“. Dostupno na: https://sudovi.me/static/spdt/doc/Izvjestaj_o_radu_za_2021.pdf, str. 39.

44 Strategija za istraživanje ratnih zločina, str. 3.

45 Brojka je formirana na osnovu podataka iz redovnih dvomjesečnih izvještaja SDT.

46 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. februara 2021. godine, str. 2–3.

47 „Obraćanje g. Sergea Brammertza, Tužitelja Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove“, *op. cit.*

48 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. 2. 2021, str. 2–3.

49 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 3. 10. 2022, str. 2.

Tim je radio na identifikaciji crnogorskih državljana za koje se sumnja da su učestvovali u vršenju ratnih zločina na području bivše SFRJ,⁵⁰ i prikupljanju potrebnih obavještenja od identifikovanih osoba.⁵¹ Istražne radnje su dovele dosaslušanja po jedne osobe u svojstvu svjedoka u Crnoj Gori,⁵² i BiH, dok su izjave na okolnosti predmetnog događaja, u svojstvu građana, uzete od dvije osobe.⁵³

Drugi istražni tim je formiran krajem 2021, u predmetu u kom je SDT preuzelo krivično gonjenje protiv više lica, državljana Crne Gore, zbog izvršenja krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva na osnovu zamolnice Okružnog javnog tužilaštva u Trebinju.⁵⁴ Riječ je o događajima koji su se odigrali 1992. i 1993. godine na teritoriji Bukovice. Potencijalni počinioci zločina pripadnici su aktivnog i rezervnog sastava Jugoslovenske narodne armije (JNA) i rezervnog sastava policije – CB Pljevlja, a stradali su civili, Bošnjaci, koji su živjeli na teritoriji Bukovice.⁵⁵ Za godinu dana istražni tim je preko INTERPOL-a izvršio provjeru određenog broja osoba u cilju utvrđivanja njihovog prebivališta,⁵⁶ što je dalje dovelo do saslušanja tih osoba u BiH u svojstvu svjedoka i oštećenih u maju 2022.⁵⁷ Nakon preduzetih radnji, istražnom timu je promijenjen sastav zbog izmjene postupajućeg tužioca.⁵⁸

Između avgusta i oktobra 2022. istražni timovi su formirani i za rad na predmetima koje crnogorsko tužilaštvo izviđa od 2011, odnosno 2016. godine. Prvi predmet se tiče ratnog zločina protiv civilnog stanovništva izvršenog u Zvekovici u blizini dubrovačkog aerodroma, zbog ubistva jednog civila. Drugi predmet se odnosi na ratni zločin na području Čepikuća, Ivanjice, Osojnika i Graba u Hrvatskoj u oktobru 1991. godine lišavanjem života 24 pripadnika JNA i nestanka i stradanja sedmorice pripadnika JNA u reonu Crnoglava kod Neuma na teritoriji BiH 23. aprila 1992.⁵⁹ O aktivnostima ovih timova do kraja 2022, SDT nije izvjestilo VDT.

50 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 7. 5. 2021, str. 2.

51 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 23. 3. 2022, str. 1.

52 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 28. 12. 2021, str. 1.

53 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 30. 5. 2022, str. 1.

54 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 28. 12. 2021, str. 2.

55 Podatak koji je delegacija Crne Gore dostavila Komitetu protiv torture prilikom razmatranja trećeg periodičnog izvještaja u aprilu 2022.

56 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 30. 5. 2022, str. 1–2.

57 *Ibid.*

58 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 3. 10. 2022, str. 2.

59 Od sedam stradalih pripadnika JNA, posmrtni ostaci šestorice pronađeni su u reonu Stolova, Neum, 1992. godine. Jedno tijelo je pronađeno na lokaciji u Trebinju 1993.

3. PREGLED OKONČANIH PREDMETA

U posljednje tri decenije pred crnogorskim sudovima vođeno je osam krivičnih postupaka za ratne zločine izvršene tokom ratova devedesetih na području bivše Jugoslavije.⁶⁰ Sedam je pravosnažno okončano, dok se posljednji na kraju 2022. godine nalazio u fazi prvostepenog suđenja pred Višim sudom u Podgorici. Postupci su obuhvatali 38 optuženih, od kojih je 11 (28,9%) pravosnažno osuđeno, a 26 oslobođeno svih optužbi (68,4%).

Akcionim planom za adresiranje ključnih prioriteta u cilju ispunjenja privremenih mjerila za poglavlje 23 iz 2022. godine, rješavanje jednog predmeta ratnog zločina koji se nalazi pred sudom postavilo se kao indikator uspjeha. Kao rok za okončanje rada na ovom predmetu određen je januar 2023. godine.⁶¹ Kako je tek treće ročište u ovom predmetu zakazano za 24. januar 2023, rok neće biti ispoštovan (vidjeti poglavlje 4.2. Procesuiranje predmeta Slobodana Pekovića rođenog Ćurčić). Ipak, borba protiv nekažnjivosti se ne može cijeliti u kontekstu postavljenog kriterijuma, zadavanjem roka sudu za procesuiranje, posebno jer se na taj način ne cijeni efikasnost djelovanja SDT, koje je od 2015. do 2023. godine procesuiralo samo dvojicu okrivljenih, i to u predmetima koje su ustupile druge države. Dakle, procesuiranje nije bilo rezultat samoinicijativnog djelovanja crnogorskog tužilaštva, kakvo je Evropska komisija očekivala od 2013. godine.⁶² Realna slika napretka Crne Gore na polju procesuiranja ratnih zločina može se dobiti samo nakon analize i razmatranja svih navedenih faktora, poput broja pokrenutih predmeta na inicijativu SDT, neriješenih predmeta u postupku pred tužilaštvom, stope osuđivanosti optuženih, podignutih optužnica za komandnu odgovornost itd,⁶³ a ne samo na osnovu brzine sudskog procesuiranja jednog slučaja.

60 Vidjeti: B. Ivanišević, T. Gorjanc Prelević, *Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009–2015)*, HRA, Podgorica, 2016, str. 6. Pregled ovih suđenja vidjeti u Dodatku I.

61 Akcioni plan za adresiranje ključnih prioriteta u cilju ispunjenja preostalih privremenih mjerila u poglavljima 23 i 24, Vlada Crne Gore, Ministarstvo evropskih poslova, oktobar 2022, str. 2.

62 Izvještaj o napretku Crne Gore za 2013, Evropska komisija, oktobar 2013, str. 10; Izvještaj o napretku Crne Gore za 2014, Evropska komisija, oktobar 2014, str. 48; Izvještaj o Crnoj Gori za 2015, Evropska komisija, novembar 2015, str. 61; Izvještaj o Crnoj Gori za 2016, Evropska komisija, novembar 2016, str. 70; Izvještaj o Crnoj Gori za 2016, Evropska komisija, novembar 2016, str. 70; Izvještaj o Crnoj Gori za 2018, Evropska komisija, april 2018, str. 19; Izvještaj o Crnoj Gori za 2019, Evropska komisija, maj 2019, str. 20 i Izvještaj za Crnu Goru za 2020, Evropska komisija, oktobar 2020, str. 24.

63 Treba primijeniti proaktivan pristup da bi se obezbijedilo da se ratni zločini djelotvorno istražuju, presuđuju i kažnjavaju u skladu sa međunarodnim standardima. Sudske odluke koje su donesene u prošlosti sadrže pravne pogreške i nedostatke u primjeni međunarodnog humanitarnog prava. Optužnice za komandnu odgovornost, saučesništvo i pomaganje i podsticanje još nijesu podizane. Izvještaj Evropske komisije za 2021. godinu, str. 39: <https://api.skupstina.me/media/files/1640082430-izvjestaj-evropske-komisije-za-2021-godinu.pdf>

3.1. OBAVEZA PREGLEDANJA STARIH PREDMETA (MORINJ, BUKOVICA, DEPORTACIJA, KALUĐERSKI LAZ I DR.)

Evropska komisija je u kontinuitetu od 2013. godine objavljivala jednu te istu kritiku u odnosu na Crnu Goru – da dosadašnje presude u predmetima ratnih zločina nijesu bile u skladu sa međunarodnim humanitarnim pravom i da je izostala puna primjena domaćeg krivičnog prava; da treba primijeniti proaktivniji pristup u istrazi, krivičnom gonjenju i kažnjavanju ratnih zločina i da još uvijek nijesu podizane optužnice za komandnu odgovornost, saučesništvo, pomaganje i podstrekavanje.⁶⁴ Međutim, od usvajanja Strategije, Državno tužilaštvo, konkretno SDT, nije pokrenulo nijednu istragu na sopstvenu inicijativu ili podiglo optužnicu u vezi s komandnom odgovornošću, saučesništvu, podstrekavanju ili pomaganju ratnog zločina.

U vezi s tim, član IV Strategije predviđa obavezu da se razmotre stari predmeti: „Morinj“,⁶⁵ „Bukovica“,⁶⁶ „Deportacija“,⁶⁷ „Kaluđerski laz“⁶⁸ i dr. radi provjere mogućnosti identifikovanja još nekih osumnjičenih, uzimajući u obzir sve modele krivične odgovornosti i krivična djela.⁶⁹ Međutim, nema izvještaja o tome da li je i na koji način primijenjena ova obaveza, dok su skoro sve nove krivične prijave u vezi s ovim predmetima odbačene.⁷⁰ Nepoznat je i status krivične prijave koju je 18. aprila 2015. podnio advokat Velija Murić ispred Crnogorskog komiteta pravnika za ljudska prava, u vezi sa zločinom u Kaluđerskom lazju.⁷¹ O ovoj prijavi ne govore ni izvještaji SDT, niti je advokat Murić, kao njen podnosilac, informisan o preduzetim radnjama.⁷²

64 *Ibid.*

65 U logoru Morinj, koji je u blizini Kotora formirala JNA, od oktobra 1991. do avgusta 1992. godine bilo je zatvoreno i zlostavljano oko 270 Hrvata, od kojih polovina civilni, koji su dovođeni sa dubrovačkog ratišta.

66 Za vrijeme oružanog sukoba u BiH, na teritoriji Bukovice, koja se nalazi na sjeveru Crne Gore i koja je do 1993. bila naseljena pretežno muslimanskim stanovništvom, rezervisti Vojske Jugoslavije, pripadnici paravojnih formacija i policije Republike Crne Gore su, uz izgovor da traže nelegalno oružje, vršili mučenje, pretrese, pljačke, maltretirali i zlostavljali bukovičke Bošnjake. Prema podacima Udruženja prognanih Bukovčana, u periodu od 1992. do 1995. godine, u tom kraju je ubijeno šest osoba, dvije su izvršile samoubistvo od posljedica torture, 11 je oteto, a 70-ak podvrgnuto fizičkoj torturi. Zapaljeno je najmanje osam kuća, džamija u selu Planjsko, dok je 90 porodica, sa oko 270 članova, protjerano i uglavnom su sva domaćinstva opljačkana.

67 Crnogorska policija je u maju 1992. nezakonito uhapsila najmanje 66 izbjeglica iz BiH, uglavnom Muslimana, starosti od 18 do 66 godina, koji su u Crnu Goru izbjegli od rata koji je već buktao u BiH, kako bi ih kao taoce predala vojsci bosanskih Srba pod vođstvom Radovana Karadžića i Ratka Mladića da im posluže za razmjenu ratnih zarobljenika. O ovoj činjenici svjedoče pisana dokumenta. Svi izručeni iz Herceg Novog 27. maja 1992. neposredno su nakon toga ubijeni, dok je druga grupa 25. maja 1992. upućena u koncentracioni logor KPD Foča, odnosno na neutvrđenu lokaciju u istočnoj BiH (Republici Srpskoj). Izručenje u koncentracioni logor je uspjelo da preživi samo 12 osoba.

68 Za vrijeme NATO intervencije prema Saveznoj Republici Jugoslaviji, 1999. godine, na teritoriji Kaluđerskog laza i okolnih sela, gdje nije bilo sukoba, pripadnici Vojske Jugoslavije ubili su 22 i ranili sedam civila albanske nacionalnosti, koji su sa ratom zahvaćenog Kosova prešli u Crnu Goru.

69 Strategija za istraživanje ratnih zločina, str. 2, čl. IV.

70 Vidjeti: *Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2015–2021*, op. cit, str. 25–28.

71 *Ibid*, str. 33.

72 Informacija dobijena od advokata Murića 7. 1. 2023.

Ako SDT smatra da u ovim predmetima nema formalnopravnih uslova za ponovno pokretanje postupka protiv osoba koje su već bile procesuirane – iz razloga ne bis in idem,⁷³ treba imati u vidu da čl. 425 st. 1, tač. 3 ZKP Crne Gore propisuje da se krivični postupak može ponoviti na štetu okrivljenog ako „se iznesu nove činjenice ili podnesu novi dokazi koji su sami za sebe ili u vezi sa ranijim dokazima podobni da prouzrokuju osudu lica koje je bilo oslobođeno ili njegovu osudu po strožim krivičnom zakonu.“⁷⁴ Prema mišljenju profesora Nebojše Vučinića, utvrđena namjerno pogrešna kvalifikacija djela, na koju se posebno u predmetima Deportacije i Bukovice može opravdano sumnjati, predstavlja „novu činjenicu“ koja je neophodna za obnovu postupka u svim savremenim krivično-pravnim sistemima.⁷⁵

3.1.1. PREDMET „DEPORTACIJA IZBJEGLICA“

Mauricio Salustro, bivši državni tužilac iz Italije, koga je Evropska komisija 2014. godine angažovala da u svojstvu stručnjaka analizira rad državnog tužilaštva i sudova Crne Gore na procesuiranju ratnih zločina, posebno je kritikovao strateški pristup državnih tužilaca u ova dva predmeta. U predmetu „Deportacija“ stavove suda ocijenio je kao „očigledno pogrešne“ i „bez presedana“.⁷⁶ Evidentirao je i propust u kvalifikaciji djela koje je napravilo državno tužilaštvo, jer se nije pozvalo na sve radnje izvršenja koje je bilo moguće dokazati da okrivljene optuži za konkretne radnje uzimanja talaca i nezakonitog lišavanja slobode, koje su pravosnažno dokazane,⁷⁷ i to u svojstvu saizvršilaca ili pomagača.⁷⁸

Više objektivnih razloga govori u prilog ponavljanja istrage u ovom predmetu: neobuhvatanje optužnicom svih mogućih okrivljenih, kao ni svih žrtava; izbjegavanje da se pravilno primijene norme domaćeg i međunarodnog prava da bi se okrivljeni oslobodili i odbranila politička teza vlasti Crne Gore da nijesu učestvovali u ratu u BiH, iako presude Haškog tribunala i Međunarodnog suda pravde govore drugačije, kao i sudski utvrđene činjenice u pogledu

⁷³ Podatak dobijen na sastanku sa GST 3. 11. 2022.

⁷⁴ U st. 2 ovog čl. propisano je: „Ponavljanje krivičnog postupka na štetu oslobođenog ili osuđenog lica nije dozvoljeno, ako je proteklo više od šest mjeseci od dana kad je tužilac saznao za nove činjenice ili nove dokaze.“

⁷⁵ Detaljnije vidjeti: *Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva 2015–2021*, Dodatak, prof. dr Nebojša Vučinić NE BIS IN IDEM – Mogućnost ponovnog suđenja za ratne i zločine, HRA, Podgorica, jun 2021, str. 53.

⁷⁶ Pravosnažnom presudom Višeg suda u Podgorici od 2012, koju je Apelacioni sud potvrdio 2013, optuženi su u predmetu Deportacije oslobođeni krivice jer nijesu imali potrebno „svojstvo“ da bi mogli odgovarati za ratni zločin u vidu „pripadništva vojnoj, političkoj, ili administrativnoj organizaciji strane u sukobu“, a nijesu ni „postupali u službi strane u sukobu“. Salustro je ovakav stav suda ocijenio kao „očigledno pogrešan“ i „bez presedana“, navodeći da on ne proizilazi ni iz teksta odredbe krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, niti iz prakse sudova u svijetu, jer je opštepoznato da je za postojanje ratnog zločina sasvim dovoljno da za vrijeme rata dođe do izvršenja neke zabranjene radnje protiv zaštićene osobe i u bliskoj vezi sa oružanim sukobom – nexus. Peer-based Assessment Mission to Montenegro, on the Domestic handling of war crimes (by Maurizio Salustro), 2014, str. 14 i str. 16.

⁷⁷ Presuda Višeg suda u Podgorici u predmetu Ks. br.6/12, 22. novembar 2012, str. 179–80, 184 i 211–212.

⁷⁸ Peer-based Assessment Mission to Montenegro on the domestic handling of war crimes, *op. cit.*, str. 12.

Deportacije; propust u kvalifikaciji djela koje je napravilo državno tužilaštvo; propust u vidu ugrađivanja međunarodnopravnih normi u činjenični opis optužnice, koje je sud iskoristio kao opravdanje za oslobađajuću presudu⁷⁹.

3.1.2. PREDMET „BUKOVICA“

Do nekažnjivosti u predmetu „Bukovica“ došlo je, između ostalog, zbog proizvoljnog stava Apelacionog suda Crne Gore da se zločini počinjeni tokom devedesetih godina XX vijeka ne mogu procesuirati kao zločini protiv čovječnosti, zato što u vrijeme izvršenja djela nije postojao međunarodni akt ratifikovan od strane SR Jugoslavije koji bi ga inkriminisao.⁸⁰ Salustro je kritikovao strategiju tužilaštva Crne Gore da okrivljene uopšte i goni za zločin protiv čovječnosti, koji je mnogo teže dokazati od ratnih zločina⁸¹ zbog toga što je potrebno demonstrirati sistematski napad – „čak i jedan slučaj nasilja ili maltretiranja bio bi dovoljan da integriše ratni zločin“.⁸² Apelacioni sud je mogao ispitati i utvrditi da radnje izvršenja zločina protiv čovječnosti u predmetu Bukovica odgovaraju radnjama izvršenja ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, ali se time nije bavio.⁸³

Zahtjev za pokretanje istrage zbog zločina protiv čovječnosti podnijet je od strane VDT za vrijeme mandata Vesne Medenice kao VDT, da bi kasnije vijeće Vrhovnog suda, kojim je ona predsjedavala, prilikom ocjene zahtjeva zakonitosti potvrdilo stav Apelacionog suda, da zločin protiv čovječnosti u to vrijeme nije bio ni predviđen u Crnoj Gori. Ovakvo postupanje ukazuje na potencijalnu namjeru vrha pravosuđa da se počinioци ratnog zločina Bukovice „amnestiraju“ zloupotrebom prava, i namjernom pogrešnom kvalifikacijom krivičnog djela.

U izvještajnom periodu ne postoje naznake ni da je SDT preduzimalo mjere u cilju identifikacije novih osumnjičenih u tim predmetima, uzimajući u obzir sve modele krivične odgovornosti i krivična djela.

Ipak, na osnovu zamolnice Okružnog javnog tužilaštva u Trebinju za preuzimanje krivičnog gonjenja protiv više crnogorskih državljana, zbog izvršenja ratnog zločina protiv civilnog stanovništva SDT je formiralo predmet koji se odnosi na događaje iz Bukovice u periodu 1992–1993. SDT je održalo

79 Presuda Višeg suda u Podgorici u predmetu Ks. br.6/12, 22. novembar 2012, str. 208–209; presuda Apelacionog suda Crne Gore u predmetu Kžs.18/2013, 17. maj 2013, str. 6; presuda Vrhovnog suda Crne Gore u predmetu Kzz. br. 4/15, 23. jun 2015, str. 8. Za komentar vidjeti „Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009–2015)“, *op. cit.*, str. 33.

80 Ovakav stav Apelacionog suda je neosnovan, zato što je dovoljno da protivpravnost zločina protiv čovječnosti i elementi tih zločina budu utvrđeni pravilima međunarodnog običajnog prava, tako da pravila ne moraju biti kodifikovana u „međunarodnom aktu“, odnosno „propisima“, kako je pogrešno utvrdio Apelacioni sud.

81 Peer-based Assessment Mission to Montenegro, on the Domestic handling of war crimes, *op.cit.*, str. 11, st. 32.

82 *Ibid.*, str. 33.

83 Salustro je objasnio i da su sva zlostavljanja počinjena u kontekstu oružanog sukoba i prije aprila 1992, kada je BiH proglasila nezavisnost, mogla da budu kvalifikovana kao ratni zločini. *Ibid.*, str. 11, st. 34.

sastanak sa tužiocem Okružnog javnog tužilaštva u Trebinju radi preuzimanja određenih podataka i dokaza, nakon čega je u predmetu formiran Specijalni istražni tim. O ovom su događaju dostavljeni podaci i od Rezidualnog mehanizma u Hagu. Međutim, kako je novi svjedok događaja u međuvremenu preminuo, dokazi izvedeni od strane Haškog tribunala će u predmetu koristiti poslije odgovarajuće izmjene ZKP.⁸⁴ Nakon dalje analize prikupljenih podataka i dokaza upućena je zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći Tužilaštvu BiH, kojom je traženo saslušanje više osoba u svojstvu svjedoka – oštećenih.⁸⁵ Na osnovu upućene zamolnice Tužilaštvu BiH u periodu od 16. do 26. maja saslušano je više osoba u svojstvu svjedoka i oštećenih,⁸⁶ a zatraženi su i novi podaci i dokazi od značaja za donošenje odluke o krivičnom gonjenju.⁸⁷

3.2. OSTALI PREDMETI

Obaveza „sačinjavanja liste događaja i mogućih izvršilaca ratnih zločina“, definisana članom II Strategije, proistekla je iz preporuke eksperta Evropske komisije Mauricia Salustra Državnom tužilaštvu Crne Gore, da se u cilju krivičnog procesuiranja ratnih zločina koje su eventualno počinili crnogorski državljani potraga za novim informacijama i dokazima usmjeri na ključne događaje – konkretno, na tzv. „vikend ratnike“ iz Nikšića, koji su ratovali u istočnoj BiH, kao i na istraživanje zločina sa Dubrovačkog ratišta.⁸⁸

3.2.1. DUBROVAČKO RATIŠTE

Opsada grada Dubrovnika od strane jedinica pod komandom JNA počela je 1. oktobra 1991, a trajala je do kraja juna 1992. godine. Po riječima Nikole Samardžića, ministra vanjskih poslova Socijalističke Republike Crne Gore u vrijeme napada na Dubrovnik, „radilo se o nepravednom, osvajačkom ratu protiv Hrvatske, u kojem se Crna Gora osramotila, jer se upregla u politiku JNA i Slobodana Miloševića“.⁸⁹

84 Novim Nacrtom zakona o izmjenama i dopunama ZKP omogućava se da dokaz koji je pribavljen ili izveden u skladu sa Statutom i Pravilima o postupku i dokazima Međunarodnog krivičnog suda i Međunarodnog rezidualnog mehanizma može se koristiti u krivičnom postupku u Crnoj Gori na način na koji bi mogao da se koristi pred ovim tijelima. Prema ZKP, Međunarodni rezidualni mehanizam je Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove, odnosno izraz koji služi kao opšti naziv za Međunarodni tribunal za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije nakon 1991. i Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove.

85 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina, od 28. 12. 2021, str. 2.

86 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina, od 30. 5. 2022, str. 2.

87 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina, od 3. 10. 2022, str. 2.

88 Peer-based Assessment Mission to Montenegro, on the Domestic handling of war crimes, *op. cit.*, str. 9, tač. 25

89 Transkript svjedočenja Nikole Samardžića na suđenju Slobodanu Miloševiću pred Haškim tribunalom 8. 10.

2002, Fond za humanitarno pravo, Beograd, str. 569:

<http://www.hlc-rdc.org/Transkripti/Milosevic/Transkripti/Transkripti%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20%2827%29/Transkript%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20-%208%20oktobar%202002..pdf>

Dana, 6. decembra 1991. godine protivpravno granatiran je Stari grad, pod zaštitom UNESCO-a, oštećene su mnoge zgrade, spaljena je biblioteka Međunarodnog univerzitetskog centra sa oko 20.000 naslova. Stari grad je bio izložen artiljerijskom napadu duže od deset i po časova i tom prilikom je živote izgubilo 19 osoba, dok je njih 60 ranjeno.⁹⁰

Haški tribunal je zbog zločina izvršenih 6. decembra 1991. osudio generala-pukovnika JNA Pavla Strugara, na sedam i po godina zatvora i admiral Miodraga Jokića, na sedam godina zatvora. Admiral Jokić je priznao krivicu i osuđen je po komandnoj odgovornosti za postupke svojih potčinjenih, ali je stav tužioca bio da nije izdao naređenje za granatiranje. Za napad na Dubrovnik optužen je i Vladimir Kovačević „Rambo“, kapetan I klase JNA, koji je odlukom Tribunala pušten na privremenu slobodu zbog liječenja. Naknadno je pred Specijalnim sudom u Beogradu optužnica protiv njega odbačena 2007, zbog zdravstvenog stanja. Na kraju, nakon suđenja u Hagu, admiral JNA u penziji, Milan Zec, oslobođen je optužbi.⁹¹

Osim protivpravnog granatiranja Dubrovnika 6. decembra, Tužilaštvo u Hagu nije istraživalo druge zločine izvršene od strane pripadnika JNA, tokom svih šest mjeseci osvajanja šireg dubrovačkog područja. U tom periodu 116 civila je stradalo, poginulo je 194 hrvatskih boraca i 165 pripadnika JNA iz Crne Gore, 443 osobe su zatočene u logorima Morinj (Crna Gora) i Bileća (BiH) u nečovječnim uslovima, prognano je 33.000 ljudi, uništen 2071 stambeni objekat i sistematski su opljačkana privatna i javna dobra. Grad Dubrovnik je 138 dana bio bez struje i vode, u pomorskoj i vazdušnoj blokadi.⁹²

Ovi podaci ukazuju na izvršenje brojnih ratnih zločina, ali SDT za sedam godina primjene Strategije za njih nije utvrdilo nikakvu odgovornost crnogorskih državljana, niti je pokrenulo pitanje komandne odgovornosti civilnih vlasti.⁹³

Za zločine na dubrovačkom području u Crnoj Gori su se na kraju 2022. godine u fazi izviđaja nalazila dva predmeta.

90 31 godina od agresije na dubrovačko područje i granatiranje Starog grada, HRA, 6. decembar 2022, dostupno na: <https://www.hracion.org/2022/12/06/31-godina-od-agresije-jna-na-dubrovacko-podrucje-i-granatiranje-starog-grada/>

91 Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009–2015), op. cit, str. 11.

92 „Prekinuti ćutanje o napadu na Dubrovnik“, Vijesti, 2. 10. 2020: <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/474233/prekinuti-ćutanje-o-napadu-na-dubrovnik>.

93 Ne postoje podaci da je SDT ikada ispitalo komandnu odgovornost civilnih vlasti za zločine na dubrovačkom ratištu, iako je tadašnji predsjednik Predsjedništva SR Crne Gore pokojni Momir Bulatović, izdao Naredbu od 1. 10. 1991. o mobilizaciji jedinice milicije MUP-a Crne Gore „sa zadatkom izvršenja borbenih zadataka oružanih snaga u ratnom sukobu na granici između Republike Crne Gore i Republike Hrvatske“. Predsjednik Vlade Crne Gore u tom periodu je bio Milo Đukanović, ministar unutrašnjih poslova bio je pokojni Pavle Bulatović, dok je njegov pomoćnik za javnu bezbjednost Milisav Marković, bio zapovjednik te jedinice. Detaljnije: Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2015–2021, op. cit, str. 37

Prvi predmet, kvalifikovan kao ratni zločin protiv civilnog stanovništva, crnogorsko tužilaštvo izviđa još od 2011. godine. Zbog ubistva jednog civila u Zvekovici, u blizini dubrovačkog aerodroma 7. oktobra 1991. godine, ni nakon 11 godina niko nije saslušan u svojstvu osumnjičenog, dok su od određenog broja osoba prikupljena obavještenja. Zamolnica za saslušanje jednog svjedoka upućena je Tužilaštvu za ratne zločine Republike Srbije sredinom 2021,⁹⁴ ali u izvještajima SDT ne postoje podaci da se po njoj i postupilo, odnosno da je svjedok saslušan (detaljnije u poglavlju 4.1. Pregled izviđaja, istraga i optuženja).

U drugom predmetu SDT od 8. avgusta 2022. godine izviđa da li je bivši načelnik Generalštaba Vojske Crne Gore admiral Dragan Samardžić, kao poručnik fregate Ratne mornarice tadašnje JNA i komandant raketne topovnjače RTOP-406 „Ante Banina“, 15. novembra 1991. godine naredio otvaranje vatre s ovog broda po civilnim ciljevima u Splitu. Predmet je formiran na osnovu navoda iz novinskog teksta,⁹⁵ pa je SDT zahtijevalo od Državnog odvjetništva Republike Hrvatske (DORH) sve relevantne podatke vezane za navedeni događaj. Kako do kraja izvještajnog perioda DORH nije postupilo po zamolnici SDT, Samardžić do 2023. godine nije saslušan u svojstvu osumnjičenog (detaljnije u poglavlju 4.1. Pregled izviđaja, istraga i optuženja).

Pred Županijskim sudom u Splitu se na kraju 2022. godine nalazio predmet protiv 10 oficira bivše JNA koji su u Hrvatskoj optuženi još 2009. godine, jer tokom agresije na područje Dubrovnika 1991. i 1992. godine nijesu spriječili ponašanje svojih jedinica suprotno Ženevskim konvencijama, a koje se sastojalo u: granatiranju naseljenih mjesta; ubijanju civila (116); zatvaranju, zlostavljanju i tjeranju civila u bijeg; rušenju civilnih, kulturnih, vjerskih i privrednih objekata, pljačkanju i paljenju.⁹⁶ Među optuženima nalaze se i crnogorski državljani, a njihovo prisustvo pred sudom u Splitu nije obezbijeđeno. To otvara pitanje zbog čega krivično gonjenje crnogorskih državljana nije ustupljeno Crnoj Gori, jer Crna Gora svoje državljane okrivljene za ratne zločine ne može izručiti Hrvatskoj (detaljnije u poglavlju 8. Regionalna i međunarodna saradnja).

94 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 30. 7. 2021, str. 1–2.

95 „Granatiranje Splita i uloga Dragana Samardžića“, portal Vijesti, 7. 9. 2022, dostupno na: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/616450/granatiranje-splita-i-uloga-dragana-samardzica>

96 Vidjeti: *Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009–2015)*, op. cit, str. 12.

3.2.2. „VIKEND RATNICI“

Od maja 1992. i 1993. godine, sa teritorije Crne Gore odlazile su naoružane paravojne grupe i pojedinci da ratuju kao dobrovoljci na strani Vojske Republike Srpske, a na području istočne BiH. „Vikend ratnici“ su na bosanskoj teritoriji činili brojna razbojništva, paljevine, pljačke, silovanja, ubistva, zlostavljanja i ostvarivali ratni profit.⁹⁷

Iako SDT od novembra 2020. godine izviđa dokazni materijal protiv više od 15 crnogorskih državljana koji se sumnjiče da su odgovorni za teške zločine – uključujući ubistvo, mučenje, seksualno ropstvo i silovanje na teritoriji BiH – nepoznato je da li se među njima nalaze i tzv. vikend ratnici. Dokazni materijal SDT-u protiv navedenih osoba dostavilo je Tužilaštvo Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove.

3.2.3. SLUČAJEVI SILOVANJA U ISTOČNOJ BIH

Postoje indicije o tome da su građani Crne Gore učestvovali u silovanjima u istočnoj Bosni, pretežno u Foči 1992. godine.⁹⁸ U tom periodu, muslimanske žene, djeca i starije osobe bile su zatočene po kućama, stanovima i motelima u Foči i okolnim selima, kao i u objektima za kraći ili duži pritvor poput Buk Bijele, Viline Vlasi, gimnazije u Foči i sportske dvorane „Partizan“. Osim toga, nekoliko žena je držano po kućama i stanovima, koje su grupe, uglavnom pripadnika paravojnih formacija, vodile kao bordele.⁹⁹

Za silovanje jedne osobe, koja je bila zatočena u sportskoj dvorani „Partizan“ u Foči 1992. godine, na osnovu ustupljenog krivičnog gonjenja od strane BiH, SDT je 21. oktobra 2021. godine optužilo Slobodana Pekovića. Prema optužnici Peković se tereti da je zajedno sa još nekoliko uniformisanih osoba iz dvorane „Partizan“, u navodnoj namjeri da ih spase, izveo oštećenu A1 sa maloljetnom ćerkom i još dvije osobe sa njihovo petoro djece. Odveo ih je u stan koji se nalazio u blizini tadašnje Stanice javne bezbjednosti u Foči, u kom je boravila grupa vojnika. U jednom momentu je oštećenu A1 na silu uveo u sobu u kojoj se već nalazio muškarac i naredio joj da se skine. Uz prijetnju pištoljem, Peković i drugi muškarac silovali su zaštićenu svjedokinju. Za izvršenje ovog djela je pred Sudom BiH 2013. godine pravosnažno osuđen Jasko Gazdić,¹⁰⁰ dok je na kraju 2022. godine pred Višim sudom u Podgorici još

97 Crna Gora i rat u Bosni i Hercegovini (1992–1995), dr Šerbo Rastoder i mr Novak Adžić, HRA, 2021, dostupno na: <https://www.hraction.org/wp-content/uploads/2021/05/Bosna-i-Hercegovina-2.pdf>

98 „Optužbe za grupno silovanje, mučenje i porobljavanje bosanskih Muslimanki u prvoj optužnici pred MKSJ-om koja se konkretno bavi seksualnim zlostavljanjem“, Ujedinjene nacije, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, 27. 6. 1996: <https://www.icty.org/bcs/press/optu%C5%BEbe-za-grupno-silovanje-mu%C4%BDenje-i-porobljavanje-bosanskih-muslimanki-u-prvoj-optu%C5%BEnici>

99 Ibid

100 Pravosnažna presuda Suda BiH u predmetu „Tužilaštvo BiH protiv Jaska Gazdića“ br: SI 1 K 005718 13 Krž 6, od 17. 6. 2013. godine.

uvijek bilo u toku prvostepeno suđenje okrivljenom Pekoviću (vidjeti poglavlje 4.2. Procesuiranje predmeta Slobodana Pekovića rođenog Ćurčić).

Među crnogorskim građanima koji se sumnjiče da su učestvovali u silovanjima u Foči 1992. godine je i Ranko Radulović, za čije izručenje je zainteresovana BiH. Protiv njega je u septembru 2020. godine pred Sudom BiH djelimično potvrđena optužnica Tužilaštva BiH za zločin protiv čovječnosti (čl. 172 KZ BiH) izvršen na teritoriji Foče 1992. godine.

Optužnicom mu je stavljeno na teret da je zajedno sa drugim licima učestvovao u napadu i progonu civilnog stanovništva, uzimanju talaca, „kao i u protivpravnom, samovoljnom i vojnim potrebama neopravdanom uništavanju imovine u velikim razmjerama, da je sudjelovao u protivzakonitom zatvaranju civila, pomagao u prisiljavanju djevojaka bošnjačke nacionalnosti na seksualni odnos ili s njim izjednačene seksualne radnje – silovanje, kao i počinio više puta silovanje više žrtava.“¹⁰¹

Iako je BiH djelimično potvrdila optužnicu protiv Radulovića, ovaj predmet je u Crnoj Gori još uvijek u fazi izviđaja. Raduloviću se u BiH ne može suditi u odsustvu,¹⁰² a predmet se ne može ustupiti crnogorskom tužilaštvu, jer su oštećeni odbili da se postupak vodi pred crnogorskim institucijama (vidjeti poglavlje Regionalna i međunarodna saradnja – Slučaj okrivljenog Ranka Radulovića, 8.1.1).¹⁰³

3.2.4. „LORA 3“ I DRUGI SLUČAJEVI PRIJAVA ZLOČINA PREMA PRIPADNICIMA JNA IZ CRNE GORE

Zbog višestrukog kršenja međunarodnog humanitarnog prava u vojnom logoru „Lora“ kod Splita, u prethodnom periodu su u Hrvatskoj sprovedena dva sudska postupka pod nazivima „Lora 1“ i „Lora 2“, koja su se odnosila na mučenja i stradanja srpskih civila i ratnih zarobljenika.

Nakon prvobitnog postupanja u tim predmetima, dobijanja informacija od Udruženja boraca ratova od 1990. godine iz Crne Gore i saradnje s VDT Crne Gore, Županijsko državno odvjetništvo u Splitu (ŽDOS) pokrenulo je istragu zbog ratnog zločina, počinjenog u Vojno- istražnom centru „Lora“ nad 14 pripadnika JNA iz Crne Gore 1992. godine.

101 Podignuta optužnica za zločin protiv čovječnosti na području Foče, Tužilaštvo BiH, 3. 9. 2020, dostupno na: <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/index.php?id=4587&jezik=b>.

102 Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik BiH“, br. 3/2003, 32/2003 – ispr., 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 – dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018), čl. 247.

103 Informacije dobijene na sastanku sa SDT od 3. 11. 2022. godine

O pokretanju istrage „zbog sumnji na smrtno stradavanje grupe zarobljenika koji su dovedeni u vojni zatvor u Lori“, ŽDOS je obavijestilo javnost 2011. godine,¹⁰⁴ iako broj predmeta ukazuje na činjenicu da je on formiran još 2007.¹⁰⁵

U ovom postupku,¹⁰⁶ ŽDOS i dalje, nakon 15 godina „u saradnji sa Policijskom upravom splitsko-dalmatinskom, Sektorom kriminalističke policije i Službom opšteg kriminaliteta sprovodi kriminalističko istraživanje na okolnosti stradanja 14 pripadnika nikšićko-šavničke grupe, odnosno vojnika bivše JNA iz Crne Gore, koji su na hercegovačkom ratištu zarobljeni 1992. i sprovedeni u Vojno-istražni centar Lora u Splitu“.¹⁰⁷ Ovo istraživanje do kraja 2022. godine nije rezultiralo nijednim optuženjem.

Činjenica da ŽDOS u svojim javnim saopštenjima potvrđuje da se ovdje radilo o „zarobljenicima koji su dovedeni u Vojno istražni centar Lora u Splitu“,¹⁰⁸ ukazuje na to da su oni morali uživati i posebnu zaštitu prema međunarodnom humanitarnom pravu, jer oni kao ratni zarobljenici više nijesu predstavljali legitimni vojni cilj. Iz tih razloga, istraga njihovog stradanja morala se sprovesti na transparentan način, koji bi pokazao jasnu namjeru ŽDOS da i ovaj zločin procesuirao kao što je uradio povodom „Lore 1 i 2“.

VDT Crne Gore se 2012. godine obavezalo da će sve nove podatke i informacije s kojima bude raspolagalo, dostavljati ŽDOS-u, „koje je nadležno za sprovođenje izviđaja u ovom slučaju, sve u duhu izuzetno dobre saradnje koju ostvaruju VDT Crne Gore i Državno odvjetništvo Republike Hrvatske kako u ovom tako i u svim drugim slučajevima“.¹⁰⁹ Ono je iste godine na osnovu zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći saslušalo 11 osoba koje su se nalazile na teritoriji Crne Gore, prikupilo određene materijalne dokaze, kao i zapisnike tužilaštava iz regiona o predmetnom događaju. Sve dobijene podatke VDT je potom dostavilo ŽDOS.¹¹⁰

¹⁰⁴ Vidjeti više: <https://dorh.hr/hr/priopcenja/zupanijsko-drzavno-odvjetnistvo-u-splitu-postupanje-u-kaznenim-predmetima-lora>

¹⁰⁵ Broj predmeta: KR-DO-248/07

¹⁰⁶ Za detaljniji opis predmeta vidjeti: Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2015–2021, *op. cit.*, str. 40–41.

¹⁰⁷ Odgovor Županijskog državnog odvjetništva u Splitu od 30. 12. 2022, br: PPI-DO-16/2022, na zahtjev HRA za slobodan pristup informacijama.

¹⁰⁸ Vidjeti, npr: <https://dorh.hr/hr/priopcenja/zupanijsko-drzavno-odvjetnistvo-u-splitu-netocni-navodi-objavljeni-u-crnogorskom-tisku>; <https://dorh.hr/hr/priopcenja/zupanijsko-drzavno-odvjetnistvo-u-splitu-postupanje-u-kaznenim-predmetima-lora>

¹⁰⁹ Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, Odgovor Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore, <http://www.dorh.hr/DrzavnoOdvjetnistvoRepublikeHrvatskeOdgovor>.

¹¹⁰ Podatak dobijen od strane više državne tužiteljke upućene na rad u SDT, Tanje Čolan-Deretić, prilikom kontrolnog saslušanja o primjeni sporazuma o saradnji i progonu učinilaca krivičnih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida između Crne Gore i Republike Hrvatske, s posebnim naglaskom na slučaj „Lora 3“. Kontrolno saslušanje je održano 16. 1. 2023. godine pred skupštinskim odborom za politički sistem, pravosuđe i upravu.

Predstavница SDT-a je u julu 2018. godine posjetila ŽDOS, kada joj je saopšteno da u predmetu „Lora 3“ još uvijek nema dovoljno dokaza za optuženje. Međutim, nakon toga, do kraja 2022. godine, ŽDOS nije uputilo nijednu zamolnicu za pružanje međunarodne pravne pomoći SDT.¹¹¹

Drugi slučaj, koji je SDT formiralo po dobijenim informacijama Udruženja boraca ratova 2016. godine,¹¹² odnosi se na lišavanje života 24 pripadnika JNA na području Čepikuća, Ivanjice, Osojnika i Graba u Hrvatskoj u kontekstu napada na Dubrovnik, koji su 1. oktobra 1991. godine preduzele snage JNA, i okolnosti nestanka i stradanja sedmorice pripadnika JNA u predjelu Crnoglava kod Neuma na teritoriji BiH od 23. aprila 1992. godine.¹¹³ Osim komunikacije s Ministarstvom odbrane Crne Gore, tužilaštvima iz regiona, Međunarodnim rezidualnim mehanizmom za krivične sudove iz Haga i analize prikupljenih informacija, u predmetu nema konkretnih rezultata. Tek je u periodu od avgusta do oktobra 2022. godine zatraženo utvrđivanje boravišta određenog broja osoba, nakon čega je formiran istražni tim.¹¹⁴ Izviđaj je i dalje u toku. U odnosu na nestanak i stradanje sedmorice pripadnika JNA postoje indicije da je nad njima izvršen ratni zločin u „Lori“ kod Splita.¹¹⁵

¹¹¹ *Ibid*

¹¹² Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. 12. 2016, str. 2.

¹¹³ Slučaj je formiran u SDT 2016. godine, vidjeti Izvještaj o radu SDT-a za 2016, str. 11.

¹¹⁴ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 3. 10. 2022, str. 2.

¹¹⁵ Vidjeti više u dopisu Udruženja boraca radova od 1990. godine SDT iz 2016:

http://www.ubr.co.me/images/stories/vdt_barska_grupa.pdf

4. PREGLED POSTUPANJA SPECIJALNOG DRŽAVNOG TUŽILAŠTVA U AKTUELNIM PREDMETIMA (JUN 2021 – DECEMBAR 2022)

4.1. PREGLED IZVIĐAJA, ISTRAGA I OPTUŽENJA

SDT je u izvještajnom periodu izviđalo devet predmeta ratnih zločina počinjenih devedesetih godina na području bivše Jugoslavije. Nije donijelo nijednu naredbu za sprovođenje istrage, podiglo je jednu neposrednu optužnicu, a jedan predmet je arhiviran. Na kraju 2022. godine u fazi izviđaja pred SDT ostalo je sedam predmeta.

Optužnica je podignuta protiv Slobodana Pekovića rođenog Ćurčić, vojnika Vojske Republike Srpske koji se teretio da je na području Foče 1992. godine počinio krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Tužilaštvo BiH je u zakonom propisanoj proceduri ustupilo Crnoj Gori krivično gonjenje protiv Pekovića.¹¹⁶ SDT je u tom predmetu sprovelo izviđaj, podiglo optužnicu, a predmet se do kraja 2022. godine nalazio pred Višim sudom u Podgorici (detaljnije u poglavlju 4.2. Procesuiranje predmeta Slobodana Pekovića rođenog Ćurčić).

4.1.1. GODINA 2021.

Od 1. juna 2021, SDT je usvojilo tri izvještaja o onome što je rađeno do kraja godine. U tom periodu je arhiviran jedan predmet, jedan je formiran, a u jednom je došlo do optuženja. Nove istrage nijesu pokrenute.¹¹⁷

SDT je 4. juna 2021. godine arhiviralo predmet formiran na osnovu zamolnice za preuzimanje krivičnog gonjenja Kantonalnog tužilaštva Tuzlanskog kantona protiv jednog crnogorskog državljanina, zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva.¹¹⁸ Nakon izvršene analize prikupljenih dokaza, ocijenjeno je da ne postoji osnovana sumnja da je on izvršio krivično djelo za koje se tereti, kao ni drugo djelo koje se goni po službenoj dužnosti.¹¹⁹

Jedan predmet je formiran 25. juna povodom zamolnice Okružnog javnog tužilaštva u Trebinju za preuzimanje krivičnog gonjenja protiv više crnogorskih državljana zbog izvršenja ratnog zločina protiv civilnog stano-

¹¹⁶ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 25. 10. 2022, str. 1.

¹¹⁷ Podatak dobijen analizom tri redovna dvomjesečna izvještaja SDT za navedeni period

¹¹⁸ Djelo iz čl. 142 st 1 KZ SRJ

¹¹⁹ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 30. 7. 2021, str. 1.

vništva.¹²⁰ Riječ je o događajima koji su se odigrali 1992. i 1993. godine na teritoriji Bukovice. Do kraja godine, SDT je održalo sastanak sa tužiocem Okružnog javnog tužilaštva u Trebinju radi preuzimanja određenih podataka i dokaza, nakon čega je u predmetu formiran Specijalni istražni tim. Nakon analize prikupljenih podataka i dokaza upućena je zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći Tužilaštvu BiH, kojom je traženo saslušanje više osoba u svojstvu svjedoka – oštećenih.¹²¹

U vezi s krivičnom prijavom koja je 2011. godine podnijeta protiv NN lica, pripadnika JNA, zbog ubistva jednog civila u Zvekovici, 7. oktobra 1991. godine, kvalifikovanog kao ratni zločin protiv civilnog stanovništva,¹²² SPO je u 2021. godini prikupljalo obavještenja od određenog broja osoba. Takođe, upućena je i zamolnica za saslušanje jednog svjedoka Tužilaštvu za ratne zločine Republike Srbije.¹²³

U predmetu koji je formiran 2016. godine¹²⁴ povodom podataka Udruženja boraca ratova od 1990. godine, u vezi s lišavanjem života 24 pripadnika JNA 1. oktobra 1991. godine na području Čepikuća, Ivanjice, Osojnika i Graba u Hrvatskoj i okolnostima u vezi s nestankom i stradanjem sedmorice pripadnika JNA u rejonu Crnoglava kod Neuma na teritoriji BiH 23. aprila 1992. godine,¹²⁵ urgirano je za postupanje po zamolnici za pružanje međunarodne pravne pomoći koja je upućena Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske. Do kraja godine o dobijenim podacima nije bilo informacija.¹²⁶

Nakon što je SDT preuzelo podatke i dokaze od Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove (MRM) o više od petnaest crnogorskih državljana koji se sumnjiče za teške ratne zločine, uključujući seksualno nasilje, silovanje, mučenje, prisiljavanje na prostituciju i trgovinu ljudima radi seksualne eksploatacije na području Foče,¹²⁷ izvršena je identifikacija osumnjičenih osoba.¹²⁸ Saslušan je jedan svjedok – žrtva ratnog

¹²⁰ *Ibid*, str. 2.

¹²¹ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 28. 12. 2021, str. 2.

¹²² Djelo iz čl. 142 st 1 KZ SRJ.

¹²³ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 30. 7. 2021, str. 1–2.

¹²⁴ U ovom predmetu je u prethodnom periodu prikupljena dokumentacija od Ministarstva odbrane Crne Gore, i upućene su zamolnice Haškom tribunalu i Tužilaštvu za ratne zločine Srbije za dobijanje informacija, koje su potom i analizirane. Zamolnice su upućene i Državnom odvjetništvu Hrvatske, Okružnom tužilaštvu u Doboju i prikupljene su dodatne informacije od Ministarstva odbrane Crne Gore.

¹²⁵ Informacije koje je Udruženje boraca ratova od 1990. godine dostavilo SDT, dostupne na: http://www.ubr.co.me/images/stories/vdt_1_okt.pdf i http://www.ubr.co.me/images/stories/vdt_barska_grupa.pdf

¹²⁶ *Ibid*, str. 2

¹²⁷ „Obraćanje g. Sergeja Brammertza, Tužitelja Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove, Savjetu bezbjednosti Ujedinjenih nacija“, *op. cit.*

¹²⁸ SDT je u novembru 2020. godine preuzelo podatke i dokaze od Rezidualnog mehanizma u pravcu utvrđivanja učesća crnogorskih državljana u ratnim zločinima počinjenim 90-ih, što je dovelo do formiranja Specijalnog istražnog tima. Specijalni istražni tim je u prvoj polovini 2021. godine izvršio identifikaciju osoba koje se sumnjiče da su učestovale u vršenju ratnih zločina, te uputio zamolnicu za pružanje međunarodne pravne pomoći Tužilaštvu BiH i Rezidualnom mehanizmu u Hagu. Tužilaštvo BiH je dostavilo podatke, ali nije poznato o kojim podacima se radi.

zločina,¹²⁹ održan je online sastanak sa Kancelarijom MRM u Hagu u vezi s njihovim postupanjem po zamolnici SDT za pružanje međunarodne pravne pomoći¹³⁰ i ostvarena je komunikacija za obezbjeđivanje zakonskih uslova da se žrtve ratnih zločina saslušaju u svojstvu svjedoka.¹³¹

U predmetu koji je formiran na osnovu sastanka SDT sa Tužilaštvom BiH, pravnim savjetnikom u kancelariji tužioca MRM i predstavnicima NVO Trial International iz BiH,¹³² 19. oktobra 2021. godine je po nalogu SDT uhapšen Slobodan Peković rođen Ćurčić, zbog osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl. 142 st. 1 KZ SRJ. Tom prilikom je saslušan u svojstvu okrivljenog, a rješenje o njegovom zadržavanju u trajanju od 72 h donijeto je 20. oktobra.¹³³ Sjutradan, 21. oktobra, SDT je pred Višim sudom u Podgorici podiglo optužnicu s prijedlogom za određivanje pritvora Pekoviću zbog osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo za koje se tereti.¹³⁴ Pritvor mu je određen zbog opasnosti od bjekstva i visine zapriječene kazne.¹³⁵ Optužnica je potvrđena 20. decembra.¹³⁶ Predmet je na kraju godine bio u fazi pripreme glavnog pretresa pred sudom.¹³⁷

SDT je u periodu od 1. juna 2021, pa do kraja godine postupalo na osnovu devet zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći država regiona. Na osnovu četiri zamolnice je prikupljalo tražene podatke i obavještenja, na osnovu tri je saslušalo tri osobe u svojstvu osumnjičenih, dok je na osnovu dvije saslušalo dvije osobe u svojstvu svjedoka.¹³⁸

U tri predmeta, u kojima su se saslušavale osumnjičene osobe, ne postoje izgledi da Crna Gora preuzme njihovo krivično gonjenje, jer su ove osobe od strane SDT saslušane samo zato što su se u datom trenutku nalazile na teritoriji Crne Gore.¹³⁹

129 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 28. 12. 2021, str. 1.

130 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 30. 7. 2021, str. 2.

131 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 28. 12. 2021, str. 1.

132 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 7. 5. 2021, str. 1.

133 Rješenje SDT Kt-S. br. 239/21, od 20. 10. 2021.

134 Optužnica SDT Kt-S. br. 239/21, od 21. 10. 2021.

135 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 25. 10. 2021, str. 1–2.

136 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 28. 12. 2021, str. 1.

137 *Ibid.*

138 Podatak dobijen analizom tri redovna dvomjesečna izvještaja SDT za navedeni period

139 Podatak dobijen od SDT na sastanku održanom 3. 11. 2022.

4.1.2. GODINA 2022.

Nije bilo novih istraga, niti optuženja, dok su dva nova predmeta formirana.¹⁴⁰

U toku je bilo suđenje Slobodanu Pekoviću, prema optužnici zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl. 142 st. 1 Krivičnog zakonika SRJ, u vezi sa dvostrukim ubistvom i silovanjem na teritoriji Foče 1992.¹⁴¹

Dana 4. maja formiran je predmet na osnovu podneska Demira Ličine, sina otegot i ubijenog Iljaza Ličine u Štrpcima 1993. godine. Podneskom je tužilaštvu ukazano na izjavu Veselina Mujovića u televizijskoj emisiji „Slobodna zona“,¹⁴² da zna gdje su sahranjeni ubijeni putnici iz voza u Štrpcima i da posjeduje mapu do tog mjesta.¹⁴³ Po pribavljanju podataka od SPO, upućena je zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći nadležnim pravosudnim organima BiH.¹⁴⁴ SDT do kraja godine nije saslušalo Veselina Mujovića, niti od njega zatražilo dostavljanje mape za koju tvrdi da se nalazi u njegovom posijedu.¹⁴⁵

Nakon objavljenog teksta na portalu „Vijesti“ 7. avgusta, pod naslovom „Granatiranje Splita i uloga Dragana Samardžića“,¹⁴⁶ SDT je po službenoj dužnosti sljedećeg dana, 8. avgusta, formiralo predmet radi provjere da li u radnjama bivšeg načelnika Generalštaba Vojske Crne Gore admirala Samardžića, postoje elementi nekog od krivičnih djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom.¹⁴⁷ SDT provjerava da li je Samardžić, kao poručnik fregate Ratne mornarice tadašnje JNA i komandant raketne topovnjače RTOP-406 „Ante Banina“, 15. novembra 1991. godine naredio otvaranje vatre s ovog ratnog broda po civilnim ciljevima na teritoriji Splita. Tada je došlo do stradanja određenog broja civila i prouzrokovana je veća materijalna šteta. U članku se navodi i kako je u Hrvatskoj zbog napada na Split procesuiran 31 pripadnik Jugoslovenske ratne mornarice¹⁴⁸, ali da među njima nema Dragana Samardžića, koji je, navodno, naredio otvaranje paljbe na Split iz topova kalibra 57 milimetara. Od Državnog odvjetništva Republike

140 U izvještaju Evropske komisije za 2022. godinu navodi se da je u junu 2022. podignuta još jedna optužnica pred Višim sudom u Podgorici (str. 27). Ova informacija je provjerena na sastanku sa SDT 3. 11. 2022, kada je utvrđeno da to ipak nije učinjeno i da u 2022. godini nije bilo optužnica za ratne zločine.

141 HRA je pratila čitav tok ovog postupka.

142 Emisija Prve TV je dostupna na linku: <https://www.youtube.com/watch?v=1xTjpKAvGfo>

143 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 30. 5. 2022, str. 2.

144 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 1. 9. 2022, str. 2.

145 Na okruglom stolu o Nacrtu izvještaja „Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2021–2022“, viša državna tužiteljka upućena na rad u SDT, Tanja Čolan-Deretić navela je da je u januaru 2023. godine SDT dobilo podatke od pravosudnih organa BiH i Srbije o predmetnom događaju. Nadležni organi ove dvije države su u ranijem periodu provjeravale slične navode Veselina Mujovića, ali bez ikakvih rezultata. U tim pokušajima tijela žrtava nijesu pronađena. Nakon prikupljenih podataka, SDT je preko SPO saslušalo Mujovića.

146 Dostupno na: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/616450/granatiranje-splita-i-uloga-dragana-samardzica>

147 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 3. 10. 2022, str. 2.

148 Optužnica ŽDOS br. KT-5/92 od 7. 1. 1992. protiv 31 okrivljenika zbog krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz čl. 120 st. 1 Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske.

Hrvatske 23. avgusta je zatraženo dostavljanje svih relevantnih podataka vezanih za navedeni događaj, da bi 4. novembra uslijedila i urgencija. Do kraja izvještajnog perioda SDT nije dobilo tražene podatke.

U predmetu formiranom na osnovu dokumentacije dobijene od Rezidualnog mehanizma iz Haga, Specijalni istražni tim je analizirao prikupljene podatke i dokaze i nakon toga naložio SPO prikupljanje obavještenja od identifikovanih osoba.¹⁴⁹ Na osnovu zamolnice koja je upućena Tužilaštvu BiH, saslušano je jedno lice – svjedok, čemu su prisustvovali i postupajući tužilac i saradnik na predmetu.¹⁵⁰ U Crnoj Gori su zatim od dvije osobe uzete izjave u svojstvu građana na okolnosti predmetnih događaja.¹⁵¹ Međunarodnom rezidualnom mehanizmu za krivične sudove u Hagu (MRM) upućen je zahtjev za izmjenu zaštitnih mjera na osnovu pravila 86(H).¹⁵² Zahtjev je u odnosu na određena lica koja su bila svjedoci u krivičnim procesima pred Haškim tribunalom prihvaćen, dok je u drugom dijelu odbijen. Na navedenu odluku, SDT je podnijelo žalbu nadležnom vijeću MRM, koje do decembra 2022. godine nije donijelo drugostepenu odluku.¹⁵³ Dana 15. novembra SDT je uputilo još jednu zamolnicu za pružanje međunarodne pravne pomoći BiH.

U predmetu formiranom povodom zamolnice Okružnog javnog tužilaštva u Trebinju dat je nalog ovlaštenim policijskim službenicima SPO, članovima Istražnog tima da izvrše provjere preko INTERPOL-a za određeni broj lica, u cilju utvrđivanja njihovog prebivališta.¹⁵⁴ Nakon prikupljanja svih potrebnih podataka na osnovu upućene zamolnice Tužilaštvu BiH u periodu od 16. do 26. maja saslušano je više osoba u svojstvu svjedoka i oštećenih,¹⁵⁵ što je uzrokovalo traženje novih podataka i dokaza od značaja za donošenje tužilačke odluke.¹⁵⁶

U vezi sa krivičnom prijavom koja je 2011. godine podnijeta protiv NN lica, pripadnika JNA, zbog ubistva jednog civila u Zvekovici, upućen je zahtjev SPO za identifikaciju određenog broja osoba i njihovo saslušanje u svojstvu građana.¹⁵⁷

149 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 23. 3. 2022, str. 1.

150 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 30. 5. 2022, str. 1.

151 *Ibid.*

152 *Ibid.* Pravilo 86 (H) se primjenjuje kada podnosilac zahtjeva traži informacije o svjedocima (identitet, kontakt podaci, zaštitne mjere i informacije o predmetu) i/ili pristup neredigovanim povjerljivim transkriptima i materijalima izvedenim u dokaznom postupku posredstvom svjedoka (uključujući neredigovane izjave i dokazne predmete svjedoka).

153 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 3. 10. 2022, str. 2.

154 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 23. 3. 2022, str. 1–2.

155 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 30. 5. 2022, str. 2.

156 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 3. 10. 2022, str. 2.

157 *Ibid.*, str. 1.

U predmetu formiranom na osnovu podataka Udruženja boraca ratova od 1990. godine, u vezi s lišavanjema života 24 pripadnika JNA i okolnostima u vezi s nestankom i stradanjem sedmorice pripadnika JNA, zatraženo je utvrđivanje boravišta određenih osoba.¹⁵⁸

U ovoj godini je SDT postupalo na osnovu pet zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći, od čega su se četiri odnosile na prikupljanje određenih podataka, a jedna na saslušanje jedne osobe u svojstvu osumnjičenog.¹⁵⁹

4.2. PROCESUIRANJE OKRIVLJENOG SLOBODANA PEKOVIĆA ROĐENOG ĆURČIĆ

Jedini predmet u kome je u posljednjih godinu i po dana došlo do optuženja i pokretanja sudskog postupka vodi se protiv okrivljenog Slobodana Pekovića rođenog Ćurčić, iz Danilovgrada.

SDT je formiralo predmet zbog sumnje da je Peković, kao vojnik Vojske Republike Srpske ubio dvije osobe i silovao ženu bošnjačke nacionalnosti u Foči 1992. godine, što je ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl. 142 st. 1 KZ SRJ. Predmet je formiran pošto je Tužilaštvo BiH ustupilo Crnoj Gori krivično gonjenje, a po zamolnici Suda BiH od 13. jula 2021.¹⁶⁰

Prethodno su pravosudni organi BiH vodili istragu protiv Pekovića i prikupili potrebne dokaze. U toku te istrage, Peković je u svojstvu okrivljenog saslušan u Višem sudu u Podgorici 10. februara 2017. godine, po zamolnici Tužilaštva BiH.¹⁶¹ Tužilaštvo BiH je nakon toga protiv njega podiglo optužnicu 5. septembra 2018. zbog osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo ratni zločin protiv čovječnosti.¹⁶² Optužnica je od strane Suda BiH potvrđena 18. septembra iste godine.¹⁶³

Kako se optužnicom BiH Peković teretio za ratni zločin protiv čovječnosti, SDT je nakon analize dostavljenih spisa predmeta, kvalifikaciju djela promijenilo u ratni zločin protiv civilnog stanovništva, zastupajući tezu

¹⁵⁸ *Ibid*, str. 2.

¹⁵⁹ Podatak dobijen analizom pet redovnih dvomjesečnih izvještaja SDT za navedeni period

¹⁶⁰ Akt Suda BiH br. S11 K 021039 18 Kro, od 13. 7. 2021.

¹⁶¹ Zapisnik o saslušanju okrivljenog Pom. Br. 14/17, po zamolnici Tužilaštva BiH br. T20 O KTRZ 0012183 16 od 21. 12. 2016.

¹⁶² Optužnica Tužilaštva BiH br. T20 O KTRZ 0012183 16 od 5. 9. 2018.

¹⁶³ Podatak iz Optužnice SDT, Kt- S. br. 238/21 od 21. 10. 2021, st. 5.

da ratni zločin protiv čovječnosti u vrijeme izvršenja djela nije bio propisan crnogorskim krivičnim zakonodavstvom.¹⁶⁴

U odbrani datoj pred SDT 20. oktobra 2021, Peković je negirao krivicu.¹⁶⁵

Optužnica protiv njega je potom podnijeta Višem sudu u Podgorici 21. oktobra 2021. godine,¹⁶⁶ uz zahtjev za određivanje pritvora zbog opasnosti od bjekstva i visine zapriječene kazne.¹⁶⁷ Nakon što mu je pritvor određen, i optužnica je potvrđena 20. decembra.¹⁶⁸

U optužnici se navodi da je Slobodan Peković oko 8. juna 1992. godine, zajedno sa drugim pripadnicima Vojske Republike Srpske učestvovao u oružanom napadu na selo Hum u Foči, gdje je iz automatskog oružja sa više projektila usmrtio Eminu i Muja Šabanovića. Prema navodima optužnice, Peković je potom zapalio kuću u kojoj su se tijela nalazila, kada su ona i izgorjela.

Peković se takođe tereti da je početkom septembra 1992. godine u Sportskoj dvorani „Partizan“ u Foči silovao zaštićenu svjedokinju A1, nakon što je zajedno sa ostalim civilima bošnjačke nacionalnosti tu nasilno i doveo u cilju progнанstva sa područja Opštine Foča. Za isto djelo seksualnog nasilja na štetu svjedokinje A1, pred Sudom BiH se već vodio postupak protiv Jaska Gazdića, koji je zatim pravosnažno osuđen na 17 godina zatvora za to djelo i druge ratne zločine.¹⁶⁹ U postupku je svjedokinja A1 decidirano za silovanje optužila i Gazdića i Slobodana Pekovića. Sud BiH je u potpunosti povjerovao njenom iskazu jer je veoma uvjerljivo, detaljno i jasno opisala način izvršenja djela, koje je potvrđeno i medicinskom dokumentacijom.¹⁷⁰

Suđenje pred Višim sudom u Podgorici za ovaj zločin počelo je 30. septembra 2022, nakon što su prethodno dva ročišta odložena zbog bolesti

164 Ustav SR Jugoslavije, koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja ovog djela, predviđao je da su „međunarodni ugovori koji su potvrđeni i objavljeni u skladu sa ustavom i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka“. Ustavna odredba je razlikovala međunarodne ugovore, s jedne strane, i međunarodno običajno pravo („opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava“), s druge. Neka običajna pravila međunarodnog prava uopšte nijesu kodifikovana u ugovorima, nego se isključivo manifestuju kroz zvanične objave država, odluke međunarodnih i nacionalnih sudova, vojne priručnike, nacionalna zakonodavstva, zvanične izjave ICRC ili rezolucije u međunarodnim organizacijama koje su izglasane velikom podrškom. Ako je običajno pravilo izraženo u konvenciji, ono obavezuje – kao pravilo običajnog međunarodnog prava – čak i one zemlje koje toj konvenciji nijesu pristupile, odnosno koju nijesu ratifikovale. Detaljnija kritika ovog tumačenja u izvještaju Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009–2015), *op. cit.* str. 23.

165 Zapisnik SDT o saslušanju okrivljenog Kt-S. br. 239/21 od 20. 10. 2021.

166 Optužnicu je potpisala tužiteljka Lidija Vukčević, dok je u postupku zastupala tužiteljka Tanja Čolan-Deretić.

167 Po pritvorskom osnovu iz čl. 175 st. 1 i 4 ZKP.

168 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 28. 12. 2021, str. 1.

169 Pravosnažna presuda Suda BiH u predmetu „Tužilaštvo BiH protiv Jaska Gazdića“ br: S11 K 005718 13 Krž 6, od 176. 2013.

170 Prvostepena presuda Suda BiH u predmetu Tužilaštva BiH protiv Jaska Gazdića br: S11 K 005718 11 Kri, od 9. 11. 2012, para. 235–238.

sudije i advokata odbrane.¹⁷¹ Tom prilikom je Peković iznoseći odbranu ponovo negirao krivicu.¹⁷²

Saslušanje oštećene A1, bilo je zakazano za 6. decembar 2022. godine putem međunarodne pravne pomoći. Određeno je da se sprovede video-linkom uz zamagljen lik i izmijenjen glas oštećene.¹⁷³ Ročište je odloženo za 24. januar 2023. godine, jer Kantonalni sud u Sarajevu nije bio u mogućnosti da obezbijedi ovo saslušanje.¹⁷⁴

Kako se postupak na kraju 2022. godine i dalje nalazio na samom početku, u ovom izvještaju neće biti detaljne ocjene o postupanju nadležnog suda i tužilaštva.

171 Odložen početak suđenja za ratni zločin protiv civilnog stanovništva, HRA, 21. 6. 2022, dostupno na: <https://www.hraction.org/2022/06/21/odlozen-pocetak-sudenja-za-ratni-zlocin-protiv-civilnog-stanovnistva/> i Drugi put odložen početak suđenja za ratni zločin u Foči, HRA, 7. 9. 2022, dostupno na: <https://www.hraction.org/2022/09/07/drugi-put-odlozen-pocetak-sudenja-za-ratni-zlocin-u-foci/>

172 Zapisnik Specijalnog odjeljenja Višeg suda u Podgorici o glavnom pretresu od 30. 9. 2022, u predmetu Ks. br. 47/21. Vidjeti više na: Na prvom ročištu za ratni zločin protiv civilnog stanovništva Peković negirao krivicu, HRA, 30. 9. 2022, dostupno na: <https://www.hraction.org/2022/09/30/na-prvom-rocistu-za-ratni-zlocin-protiv-civilnog-stanovnistva-pekovic-negirao-krivicu/>

173 Zaštitne mjere su predložene od strane punomoćnika oštećene A1, shodno čl. 112 st. 3 ZKP i 121 ZKP.

174 Informacija koja je saopštena prilikom odlaganja ročišta 6. 12. 2022.

5. ZAŠTITA SVJEDOKA U PREDMETIMA RATNIH ZLOČINA

U 2021. godini nije bilo zahtjeva za sudsku i vansudsku zaštitu svjedoka u predmetima ratnih zločina,¹⁷⁵ dok za period 2022. Viši sud u Podgorici nije imao traženi podatak.¹⁷⁶

Poznato je da u predmetu Slobodana Pekovića, dvije osobe imaju status zaštićenog svjedoka, koji su prethodno dobile u istražnom postupku u BiH.¹⁷⁷ One su, samim tim, i u Crnoj Gori zaštićene korišćenjem pseudonima – A1 i A2, u skladu sa ZKP koji predviđa posebne mehanizme zaštite od zastrašivanja svjedoka i njemu bliskih lica.¹⁷⁸ Neovlašćeno otkrivanje podataka o identitetu lica zaštićenih u krivičnom postupku podliježe krivičnoj sankciji.¹⁷⁹

Budući da je identitet žrtve seksualnog nasilja zaštićen pseudonimom, njen punomoćnik, advokat Dalibor Tomović u postupku je postavio i imovinskopравни zahtjev uz prijedlog da se o njemu odluči u toku krivičnog postupka. Na ovaj način oštećena u parnici ne bi morala da otkriva svoj identitet, a krivični postupak bi se produžio za 2-3 ročišta, uz nemjerljivu korist za žrtvu, koja bi inače u parničnom postupku na nadoknadu štete čekala još bar dvije do tri godine.¹⁸⁰

U navedenom dvogodišnjem periodu nijesu zabilježeni slučajevi prijetnji ili zastrašivanja svjedoka, niti su tim povodom vođeni krivični sudski postupci protiv određenih lica.¹⁸¹ U pogledu mjera vansudske zaštite u nadležnosti Uprave policije, Odsjek za zaštitu svjedoka iz Sektora za borbu protiv organizovanog kriminala nije preduzimao ovakve radnje u predmetima ratnih zločina,¹⁸² dok je Uprava za izvršenje krivičnih sankcija organizovala četiri sprovođenja Slobodana Pekovića pred Višim sudom u Podgorici radi njegovog prisustvovanja ročištima.

¹⁷⁵ Odgovor Višeg suda na zahtjev za slobodan pristup informacijama br. I Su. br. 17/22 od 7. 3. 2022.

¹⁷⁶ Odgovor Višeg suda na zahtjev za slobodan pristup informacijama br. I Su. br. 98/22 od 14. 10. 2022.

¹⁷⁷ Podatak dobijen od punomoćnika oštećene A1, advokata Dalibora Tomovića.

¹⁷⁸ ZKP, čl. 112 st. 3 i 121. Zaštita svjedoka je osim ZKP uređena i Zakonom o zaštiti svjedoka. ZKP predviđa posebne mehanizme zaštite od zastrašivanja svjedoka i njemu bliskih lica, poput saslušanja pod pseudonimom, s izmijenjenom bojom glasa u različitoj prostoriji, uz postojanje zaštitnog zida, i posebne garancije za maloljetne svjedoke. Zakon o zaštiti svjedoka predviđa Program zaštite kao skup mjera u cilju zaštite integriteta, života, zdravlja, imovine i ostalih dobara svjedoka i njemu bliskih lica, dok je za sprovođenje programa predviđeno formiranje posebne komisije u sastavu: sudija Vrhovnog suda, zamjenik Vrhovnog državnog tužioca i rukovodilac Jedinice za zaštitu.

¹⁷⁹ Član 391, stav 3 Krivičnog zakonika Crne Gore – Povreda tajnosti postupka:

„Ko neovlašćeno otkrije podatke o identitetu ili lične podatke lica zaštićenog u krivičnom postupku ili posebnim programom zaštite, kazniće se zatvorom do 3 godine.“

¹⁸⁰ O prednostima dosuđivanja imovinskopavnog zahtjeva u krivičnom postupku na seminaru HRA govorila je sutkinja Suda Bosne i Hercegovine, Mira Smajlović, dostupno: <https://www.hraction.org/2021/12/18/odrzan-seminar-unapredenje-prakse-ostvarivanja-imovinskopavnih-zahtjeva-ostecenih-u-predmetima-ratnih-zlocina/>

¹⁸¹ Odgovor Višeg suda na zahtjev za slobodan pristup informacijama br. I Su. br. 17/22 od 7. marta 2022. godine i odgovor Višeg suda na zahtjev za slobodan pristup informacijama br. I Su. br. 98/22 od 14. oktobra 2022.

¹⁸² Rješenje Ministarstva unutrašnjih poslova 40 Broj: UPI – 037/22-8489/4 od 5. 12. 2022.

6. SAOPŠTENJA, MEDIJSKI I JAVNI NASTUPI

SDT je od 1. juna 2021. godine do kraja 2022, objavilo 54 saopštenja na svojoj internet stranici, od kojih se samo jedno (1,8%) ticalo ratnih zločina, konkretno, održavanja regionalnog sastanka tužilaca nadležnih za ratne zločine.¹⁸³

Transparentnost rada SDT na predmetima ratnih zločina predstavljala je problem za vrijeme mandata bivšeg glavnog specijalnog tužioca Milivoja Katnića.¹⁸⁴ Zbog toga se od njegovog nasljednika Vladimira Novovića očekivalo da poveća transparentnost krivičnog gonjenja ratnih zločina u mjeri koja ne ugrožava započeta istraživanja.¹⁸⁵ To bi bilo i u skladu s preporukom Komiteta protiv torture – da se aktivnim informisanjem javnosti o predmetima ratnih zločina kao stvarima od javnog značaja i interesa intenziviraju naponi u borbi protiv nekažnjivosti.¹⁸⁶

Iako je Novović na funkciju glavnog specijalnog tužioca imenovan 18. marta 2022, za devet mjeseci svog mandata, on, odnosno SDT nije imalo nijedan medijski nastup u vezi ratnih zločina kojim bi saopštili informacije o svom radu.

Viša državna tužiteljka upućena na rad u SDT Tanja Čolan-Deretić, dala je jednu izjavu prilikom obilježavanja 30. godišnjice od ratnog zločina nad porodicom Klapuh, kada je izjavila: „Zbog ratnog zločina učinjenog na štetu porodice Klapuh, donijeta je presuda koja je prva pravosnažna presuda u Crnoj Gori zbog ratnih zločina počinjenih tokom 90-ih, i državno tužilaštvo preduzima sve mjere i radnje u okviru svoje nadležnosti, kako bi svi ratni zločini bili procesuirani.”¹⁸⁷

Nedostatak komunikacije s javnošću dovodi do nepovjerenja žrtava, svjedoka, ali i šire javnosti u postojanje volje kod SDT-a da se bavi predmetima ratnih zločina, posebno ako se ima u vidu da je u prethodnom periodu procesuiranje ratnih zločina zavisilo od (ne)postojanja političke volje,¹⁸⁸ a ne jačine dokaznog materijala. Učestalije informisanje javnosti o preduzetim aktivnostima SDT može samo da ohrabri potencijalne svjedoke da iznesu svoja saznanja.

183 Na sastanku su učestvovali predstavnici Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije i visoki predstavnici SDT Crne Gore, kao i Državnog odvjetništva Republike Hrvatske, Tužilaštva BiH, tužioci iz Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta, kao i predstavnici Tužilaštva Rezidualnog mehanizma. Podaci preuzeti sa: <https://sudovi.me/spdt/kategorija/Qa>.

184 Vidjeti: *Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2015–2021*, op. cit, str. 14

185 Strategija za istraživanje ratnih zločina, odjeljak „Moguća rješenja problema u istraživanju ratnih zločina“

186 Zaključna razmatranja Komiteta protiv torture o trećem periodičnom izvještaju Crne Gore, 10. maj 2022, tač. 23

187 30 godina od ubistva porodice Klapuh, Inicijativa mladih za ljudska prava – Crna Gora, 6. 7. 2022, dostupno na: <https://www.yihr.me/index.php/30-godina-od-ubistva-porodice-klapuh/>

188 30. 6. 2021, na skupu HRA, državna tužiteljka u VDT, Lidija Vukčević je rekla da je prepreka procesuiranju ratnih zločina bio „nedostatak političke volje“.

7. OBUKE I KONFERENCIJE

Nastavljeno je omogućavanje kontinuiranog usavršavanja državnih tužilaca u oblasti procesuiranja ratnih zločina i međunarodnog humanitarnog prava. Prvi put državni tužioci su imali prilike da prisustvuju seminarima na temu dosuđivanja imovinskopравnih zahtjeva u krivičnim postupcima.¹⁸⁹ Prednost ovakvog dosuđivanja značajna je za oštećene, kada je počinilac solventan, jer se sprečava retraumatizacija u parničnom postupku, kao i otkrivanje identiteta žrtve u parnici, što je posebno značajno za žrtve seksualnog nasilja, a izbjegavaju se i dodatni troškovi postupka.

Omogućena je dalja razmjena iskustava i znanja crnogorskih tužilaca s tužiocima iz regiona – posebno tužiocima iz BiH, kao i kolegama iz Rezidualnog mehanizma u Hagu.

Ranija praksa SDT da ne inicira nijednu od ovakvih aktivnosti, nastavljena je i u periodu 2021–2022, pa su predstavnici SDT na svim obukama i konferencijama učestvovali samo kao pozivana strana. Hronološki pregled ovih aktivnosti dat je u Dodatku II.

¹⁸⁹ Održan seminar „Unapređenje prakse ostvarivanja imovinskopравnih zahtjeva oštećenih u predmetima ratnih zločina“, HRA, 18. 12. 2021, dostupno na: <https://www.hraction.org/2021/12/18/odrzan-seminar-unapredenje-prakse-ostvarivanja-imovinskopравnih-zahtjeva-ostecenih-u-predmetima-ratnih-zlocina/>

8. REGIONALNA I MEĐUNARODNA SARADNJA

8.1. MEĐUNARODNA PRAVNA POMOĆ

U periodu od godinu i po dana (jun 2021 – decembar 2022) upućene su 23 zamolnice za pružanje međunarodnopravne pomoći u predmetima ratnih zločina. Od toga, devet zamolnica je SDT uputilo drugim tužilaštvima, dok je SDT-u upućeno 14.¹⁹⁰ Kao i u prethodnom periodu,¹⁹¹ informacije dobijene putem zamolnica od tužilaštava država iz regiona i iz Haga (MRM) pravosudnim organima Crne Gore predstavljale su primarni izvor saznanja.

SDT je nastavilo sa prikupljanjem informacija i neposrednijim putem. Učestvovalo je na pet sastanaka sa tužilaštvima iz regiona, na bilateralnoj (3) i multilateralnoj osnovi (2), dok je jedan sastanak održan i sa Međunarodnim rezidualnim mehanizmom za krivične sudove iz Haga u vezi s postupanjem po jednoj od zamolnica SDT. Ovakvi sastanci predstavljaju učinkovitiji oblik razmjene informacija, a ostavljaju prostora i za ispitivanje mogućnosti ustupanja krivičnog gonjenja u pojedinim predmetima. Tako je jedini predmet u kojem je u izvještajnom periodu došlo do podizanja optužnice, rezultat sastanka SDT sa Tužilaštvom BiH i NVO „Trial International“ BiH na kome se govorilo o krivičnom postupku koji se protiv Slobodana Pekovića vodio pred nadležnim organima BiH.¹⁹²

Iako je Evropska komisija u svom posljednjem izvještaju za Crnu Goru prepoznala nastavak dobre regionalne i međunarodne saradnje,¹⁹³ na tom polju i dalje problem predstavljaju predmeti u kojima pravni propisi i bilateralni ugovori između zamoljene države i države molilje ne rješavaju postojeću pravnu situaciju. Dobra regionalna saradnja dovedena je u pitanje i usljed dugogodišnjeg nesprovođenja ekstradicionog postupka prema osuđenim izvršiocima ratnih zločina. O ovim problemima govorimo konkretnije na primjerima u nastavku.

¹⁹⁰ Izvještaji o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina, od 30. 7. 2022. zaključno sa izvještajem od 1.12. 2022.

¹⁹¹ Vidjeti: *Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2015–2021*, op. cit, str. 47.

¹⁹² Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 7. 5. 2021, str. 1–2.

¹⁹³ Izvještaj o napretku Crne Gore za 2022. godinu, Evropska komisija, oktobar 2022, str. 26.

8.1.1. SLUČAJ OKRIVLJENOG RANKA RADULOVIĆA

Protiv Ranka Radulovića, državljanina Crne Gore, 23. septembra 2020. godine je pred Sudom BiH djelimično potvrđena optužnica za zločin protiv čovječnosti izvršen na teritoriji Foče 1992. godine, iz člana 172 KZ BiH.¹⁹⁴ On se tereti da je u Foči zajedno s drugim licima učestvovao u napadu i progonu civilnog stanovništva, uzimanju talaca, „kao i u protivpravnom, samovoljnom i vojnim potrebama neopravdanom uništavanju imovine u velikim razmjerama, da je sudjelovao u protivzakonitom zatvaranju civila, pomagao u prisiljavanju djevojaka bošnjačke nacionalnosti na seksualni odnos ili s njim izjednačene seksualne radnje – silovanje, kao i počinio više puta silovanje više žrtava“.¹⁹⁵ Optužnicom je obuhvaćeno 50 svjedoka, od čega sedam s dodijeljenim mjerama zaštite¹⁹⁶ i oko 200 materijalnih dokaza.¹⁹⁷ Jedna od svjedokinja, koja je bila među zatočenicama u Karaman-kući, logoru za žene u selu Miljevina, pored Foče, tvrdi da ju je on silovao kada je imala samo 15 godina.¹⁹⁸

Isti predmet (samo kvalifikovan kao zločin protiv civilnog stanovništva) pred crnogorskim organima i dalje se nalazi u fazi izviđaja.¹⁹⁹ SDT je 21. aprila 2022, održalo sastanak sa Tužilaštvom BiH gdje je razmatrana mogućnost da se krivično gonjenje Radulovića ustupi nadležnim organima Crne Gore. Na sastanku nije postignut dogovor, zbog izostanka saglasnosti oštećenih.²⁰⁰

Radulović se do 29. novembra 2021. godine nalazio u crnogorskom pritvoru koji mu je odlukom Višeg suda u Podgorici ukinut zbog isteka zakonskog roka od tri godine u kojem je trebalo da bude okončan postupak protiv njega zbog sumnje da je kao organizator i član kriminalne organizacije planirao više likvidacija.²⁰¹ I pored odluke o ukidanju pritvora, Radulović u novembru 2021. godine nije napustio UIKS, već je sproveden u Kazneno-popravni dom na izdržavanje kazne za nedozvoljeno držanje oružja. Iz zatvora je izašao u februaru 2022. godine uz mjere nadzora – obaveza povremenog javljanja Upravi nikšićke policije, privremeno oduzimanje putnih isprava i zabrana napuštanja boravišta opštine Nikšić uz kontrolu elektronskim nadzorom.²⁰²

194 Tužilaštvo BiH je protiv Radulovića za navedeno krivično djelo podiglo optužnicu 3. 9. 2020.

195 Vidjeti: *Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2015–2021*, op. cit., str. 39.

196 Jedna od njih, pod inicijalom M. je još u postupku pred Apelacionim sudom Bosne i Hercegovine protiv Neđe Samardžića, bivšeg pripadnika Vojske Republike Srpske, bila je zatočena zajedno sa drugim ženama u tzv. ženskom logoru Karaman – kuća kod Foče 1992. godine, posvjedočila da je u noći kada je dovedena, iz stana izveo upravo Radulović, koji ju je prvi silovao. – „Užasi iz Karaman-kuće“, B92, 30. 11. 2006, dostupno na : https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2006&mm=11&dd=30&nav_category=64&nav_id=221934.

197 Ibid.

198 „Radulović saslušan zbog sumnje da je počinio ratne zločine, negirao krivicu“, Vijesti, 1. 8. 2019: <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/395657/saslusavaju-radulovica-zbog-sumnje-da-je-pocinio-ratne-zlocine>.

199 Podatak dobijen na sastanku sa SDT 3. 11. 2022.

200 Informacija dobijena na okrugom stolu o Nacrtu izvještaja „Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2021–2022“.

201 Radulović i pored odluke o ukidanju pritvora ostaje u spuškome zatvoru, Portal Analitika, 29. 11. 2021, dostupno na: <https://www.portalanalitika.me/clanak/ranko-radulovic-i-pored-odluke-o-ukidanju-pritvora-ostaje-u-spuskom-zatvoru>

202 Ibid.

Sve dok se Radulović nalazi pod mjerama nadzora, što je najkasnije do pravosnažnog okončanja krivičnog postupka koji se protiv njega vodi u Crnoj Gori,²⁰³ postoji mogućnost da se njegovo prisustvo obezbijedi na suđenjima u našoj zemlji, uključujući tu i eventualno suđenje za ratne zločine. Ipak, oštećeni u ovom predmetu u kontinuitetu odbijaju da se Raduloviću sudi pred crnogorskim organima,²⁰⁴ dok Ugovor o izručenju između Crne Gore i BiH ne podrazumijeva izručivanje sopstvenih državljana okrivljenih za ratne zločine,²⁰⁵ a pravo BiH ne poznaje suđenje u odsustvu.

Navedeno ukazuje na to da će Ranko Radulović *de facto* biti pošteđen suđenja, uprkos postojanju potvrđene optužnice u BiH, ako oštećeni ne daju svoju saglasnost za ustupanje krivičnog gonjenja SDT.

8.1.2. SLUČAJ OSUĐENIH U ODSUSTVU ZA ZLOČIN NAD PORODICOM KLAPUH

Nedjelotvoran postupak ekstradicije, problemi u saradnji država u regionu i pravni ćorsokak u uzajamnim regulativama Crne Gore i BiH i na kraju 2022. godine onemogućavaju ostvarivanje pravde u predmetu ratnog zločina izvršenog nad porodicom Klapuh u julu 1992. godine u Plužinama.²⁰⁶ Republika Srbija već sedam godina ne izručuje Crnoj Gori jednog od pravosnažno osuđenih, Zorana Vukovića, iako je Viši sud u Beogradu utvrdio da su ispunjeni svi uslovi, dok se Radomir Kovač i Zoran Simović, koji su kao i Vuković, osuđeni na 20 godina zatvora za ovaj zločin, najvjerojatnije nalaze u BiH.

203 Čl. 166 st. 8 ZKP Crne Gore.

204 Informacija dobijena na sastanku sa GST 3. 11. 2022.

205 Zakon o potvrđivanju ugovora o izručenju između Crne Gore i Bosne i Hercegovine, „Sl. list CG – Međunarodni ugovori“, br. 4 od 20. 3. 2013.

206 Podsjećanja radi, petorica pripadnika odreda „Dragan Nikolić“ Vojske Republike Srpske, za ubistvo tri člana porodice Klapuh, kvalifikovano kao ratni zločin protiv civilnog stanovništva, pravosnažno su osuđeni u Crnoj Gori još 1996. godine. Viši sud u Podgorici je prvom pravosnažnom presudom u Crnoj Gori za ratne zločine počinjene devedesetih godina na području bivše Jugoslavije, osudio Janka Janjića, Radomira Kovača, Zorana Simovića i Zorana Vukovića, na po 20 godina zatvora. Njihovom pomagaču porijeklom iz Crne Gore, Vidoju Goluboviću, izrečena je kazna od osam mjeseci, zbog neprijavlivanja krivičnog djela i izvršilaca. Pravosnažna presuda je izvršena samo u odnosu na Golubovića, koji je prisustvovao suđenju, dok je ostaloj četvorici suđeno u odsustvu, i presuda u odnosu na njih nikada nije izvršena. U međuvremenu je Janko Janjić „Tuta“ izvršio samoubistvo, dok su Zoran Simović, Zoran Vuković i Radomir Kovač i dalje na slobodi.

8.1.2.1. Radomir Kovač

Radomir Kovač se od jula 2013. godine nalazi na slobodi,²⁰⁷ pošto je odslužio dvije trećine kazne od 20 godina zbog ratnog zločina u Foči, na koju ga je osudio Haški tribunal.²⁰⁸

Osnovni sud u Podgorici je Sudu BiH 4. decembra 2020. godine uputio zamolnicu²⁰⁹ za preuzimanje izvršenja kazne zatvora nad osuđenim Radomirom Kovačem, koji je pravosnažnom presudom Višeg suda u Podgorici, osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 20 godina.²¹⁰

Sud BiH je odbio da izvrši ovu presudu jer je Radomiru Kovaču u Crnoj Gori suđeno u odsustvu,²¹¹ a čl. 3 t. 8 bilateralnog Ugovora o međusobnom izvršavanju sudskih odluka u krivičnim stvarima propisuje da se izvršenje neće preuzeti kada je sudska odluka (čije se izvršenje traži) donijeta u odsustvu osuđenog lica.²¹²

Kako Tužilaštvo BiH u ovom predmetu ima dilemu oko načela *Ne bis in idem*,²¹³ u smislu ponovnog procesuiranja okrivljenih na osnovu dokaza prikupljenih u krivičnom postupku u Crnoj Gori i potencijalnih novih krivičnih prijava za ovo djelo u BiH,²¹⁴ moguće rješenje situacije je da Crna Gora ustupi krivično gonjenje BiH, na osnovu čl. 8 st. 2 u vezi sa st. 1 i čl. 35 Evropske konvencije o prenosu postupka u krivičnim stvarima (Evropska konvencija o saradnji) koju je BiH bez rezervi ratifikovala 2005. godine.

207 ICTY: Kovač, osuđen za silovanja u Foči, pušten ranije, Radio Slobodna Evropa, 3. 7. 2013, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/icty-kovac-osudjen-za-silovanja-u-foci-pusten-ranije/25035821.html>

208 Presuda o kazni u predmetu Kunarac, UN, Rezidualni mehanizam, 12. 6. 2002: <https://www.icty.org/bcs/sid/8095>

209 Zamolnica Osnovnog suda u Podgorici lks. Br. 171/14 od 4. 12. 2020.

210 Presuda Višeg suda u Podgorici K. br. 20/96 od 16. 12. 1996.

211 Rješenje Suda BiH br. Sl 1 K 039446 21 Mpom od 14. 4. 2021.

212 Ugovor o izručenju između Bosne i Hercegovine i Crne Gore „Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori“, br. 015/10, od 23. 12. 2010, dostupno na:

<https://wapi.gov.me/download-preview/c93c705d-9219-42f2-894c-bfc834645b08?version=1.0>

213 Čl. 4 ZKP BiH predviđa da „niko ne može biti ponovno suđen za djelo za koje je već bio suđen i za koje je donesena pravosnažna sudska odluka“.

214 Informacije koje je HRA dobila od glavnog tužioca Tužilaštva BiH, gospodina Milanka Kajganića 13. 12. 2021.

Kada je protiv okrivljenog lica donijeta konačna presuda u jednoj državi ugovornici, ta država može da zatraži prenos postupka u jednom ili više slučajeva iz st. 1 pomenutog člana 8, samo ako ona sama ne bi mogla da obavi izvršenje presude, čak i ako bi mogla da pribjegne ekstradiciji, i ako druga država ugovornica u principu ne prihvata izvršenje kazne izrečene od strane suda druge zemlje, ili pak odbija izvršenje takve presude.²¹⁵

Jedan od slučajeva kada države ugovornice mogu jedna od druge da zatraže ovakvo preuzimanje postupka jeste onda kada je „osumnjičeno lice državljanin zamoljene države ili je ona njegova država porijekla“. Ovaj uslov po prirodi stvari mora biti ispunjen, jer bi u suprotnom – da Kovač, Vuković i Simović nijesu državljani BiH – oni morali biti izručeni Crnoj Gori.

Što se tiče uslova „da druga država ugovornica u principu ne prihvata izvršenje kazne izrečene od strane suda druge zemlje, ili pak odbija izvršenje takve presude“, već postoji odluka Suda BiH da oni neće izvršiti izrečenu kaznu, jer je izrečena u odsustvu.

U vezi sa posljednjim uslovom: „da Crna Gora sama ne bi mogla da obavi izvršenje presude, čak i ako bi mogla da pribjegne ekstradiciji“, po važećim zakonima Crne Gore, osoba koja je osuđena u odsustvu ima pravo da traži ponavljanje suđenja čemu će se udovoljiti,²¹⁶ što znači da ni ona sama ne bi odmah mogla da izvrši izrečenu kaznu, čak i da je moguće primijeniti ekstradiciju, a nije, jer sporazum između Crne Gore i BiH ne dozvoljava ekstradiciju sopstvenih državljana osuđenih za ratne zločine.

Na kraju, Evropska konvencija o saradnji propisuje i kada to lice u odnosu na koje je donesena konačna i izvršna krivična presuda u jednoj državi ugovornici ne može biti gonjeno, kažnjavano niti podvrgnuto izvršenju

215 Čl. 8 Evropske konvencije o prenosu postupka u krivičnim stvarima, Strazbur, 1972:

1. Države ugovornice mogu jedna od druge da zatraže preuzimanje postupka u bilo kojem od sljedećih slučajeva:

(a) ako se sumnja da lice u pitanju ima stalni boravak u zamoljenoj državi;
 (b) ukoliko je osumnjičeno lice državljanin zamoljene države ili je ona njegova država porijekla;
 (c) ukoliko osumnjičeno lice u zamoljenoj državi izdržava ili treba da izdržava kaznu koja podrazumijeva lišavanje slobode;
 (d) ukoliko se postupak za isto ili druga krivična dela pokreće protiv osumnjičenog lica u zamoljenoj državi;
 (e) ukoliko se smatra da je prenos postupka poželjan u interesu istine, a posebno ukoliko se glavni dokazni materijal nalazi u zamoljenoj državi;
 (f) ukoliko se smatra da bi izvršenje presude u zamoljenoj državi, ako bi ista bila izrečena, verovatno poboljšalo izgleda za društvenu rehabilitaciju osuđenog lica;
 (g) ukoliko se smatra da se ne može obezbijediti prisustvo osumnjičenog lica za saslušanja u toku postupka u državi molilji dok njegovo lično prisustvo na saslušanjima u toku postupka u zamoljenoj državi može da bude obezbeđeno;
 (h) ukoliko se smatra da država u pitanju ne bi mogla da izvrši presudu ukoliko bi ista bila donijeta, čak i kada bi mogla da pribjegne ekstradiciji, dok bi zamoljena država to mogla.

2. Kada je protiv okrivljenog lica donijeta konačna presuda u jednoj državi ugovornici, ona može da zatraži prenos postupka u jednom ili više slučajeva iz stava 1. ovog člana, samo ukoliko ona sama ne bi mogla da obavi izvršenje presude, čak i ako bi mogla da pribjegne ekstradiciji, i ako druga država ugovornica u principu ne prihvata izvršenje kazne izrečene od strane suda druge zemlje, ili pak odbija izvršenje takve presude.

216 Čl. 431 ZKP Crne Gore.

sankcija u drugoj državi ugovornici.²¹⁷ Slučaj osuđenih u ovom predmetu se ne može podvesti ni pod jednu od taksativno propisanih situacija iz st. 1 t. (b) zbog toga što izrečene sankcije nijesu izvršene, ne podliježu amnestiji, niti je u ovom predmetu nastupila zastara.

8.1.2.2. Zoran Vuković

Drugi osuđeni za ratni zločin nad članovima porodice Klapuh, Zoran Vuković, 25. decembra 2015. godine uhapšen je u Srbiji na graničnom prelazu Kotroman, po međunarodnoj potjernici Crne Gore. Crna Gora je uputila molbu za njegovo izručenje Srbiji u januaru 2016. godine.²¹⁸ U martu iste godine, Odjeljenje za ratne zločine Višeg suda u Beogradu utvrdilo je da su ispunjeni svi uslovi za njegovo izručenje Crnoj Gori.²¹⁹ Međutim, Ministarstvo pravde Republike Srbije, koje je nadležno da u konačnom donese rješenje kojim dozvoljava ili ne dozvoljava izručenje,²²⁰ punih sedam godina nije odlučilo o njegovom izručenju iz nepoznatih razloga, izjašnjavajući se da je postupak ekstradicije u toku.²²¹ Rješenje nije donijeto ni nakon dvije urgencije Ministarstva pravde Crne Gore u septembru 2018. i julu 2020. godine, protivno bilateralnom Ugovoru između Republike Srbije i Crne Gore o izručenju, prema kome je Srbija morala „što prije“ da odluči o zahtjevu Crne Gore i da je o tome obavijesti.²²²

Vukoviću je prilikom hapšenja određen ekstradicioni pritvor na osnovu međunarodne potjernice koju je raspisala Crna Gora. Vukoviću, prema Zakonu o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima Srbije, „pritvor može trajati najduže do izvršenja odluke o izručenju, ali ne duže od godinu dana od

217 Član 35 Evropske konvencije o prenosu postupka u krivičnim stvarima, *op.cit.*:

1. Lice u odnosu na koje je donijeta konačna i izvršna krivična presuda ne može biti gonjeno, kažnjavano niti podvrgnuto izvršenju sankcija u drugoj državi ugovornici:

(a) ukoliko je oslobođeno;

(b) ukoliko je izrečena sankcija:

(i) u potpunosti izvršena ili u toku, ili

(ii) u potpunosti, ili neizvršeni dio podliježu oslobađanju ili amnestiji, ili (iii) ne može više da bude izvršena zbog zastarijevanja;

(c) ukoliko je sud osudio učinioca krivičnog djela ali nije izrekao sankcije.

2. Bez obzira na to, država ugovornica neće, izuzev ukoliko sama nije zatražila postupak, biti obavezna da poštuje efekat *ne bis in idem* ukoliko djelo koje je prouzrokovalo donošenje presude direktno protiv lica ili institucije bilo koje vrste koja ima javni status u toj državi, ili ukoliko je lice protiv kojeg je presuda doneta imalo lično javni status o toj državi.

3. Dalje, država ugovornica u kojoj je krivično djelo učinjeno ili se takvim smatra prema zakonu te države, neće biti obavezna da poštuje efekte *ne bis in idem*, izuzev ako ona sama nije zatražila postupak.

218 Crna Gora, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, br. 04/2-1191-K/15, od 2. 2. 2021.

219 Odgovor Višeg suda u Beogradu na zahtjev za pristup informacijama HRA (Viši sud u Beogradu, Su II-17a br. 106/20), od 23. 7. 2020.

220 Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, („Sl. glasnik RS“, br. 20/2009) – ZMPKS, član 31, st. 2.

221 Republika Srbija, Ministarstvo pravde, br. 7-00-00143/2020/32, od 17. 11. 2020.

222 Zakon o potvrđivanju Ugovora između Crne Gore i Republike Srbije o izručenju („Službeni list CG – Međunarodni ugovori“, br. 4/2009 i 4/2011, 7/2010-27, 5/2011-62, čl. 15.

dana pritvaranja lica čije izručenje se zahtijeva.”²²³ Prema tome, on je morao biti pušten na slobodu.

Od ministarke pravde Republike Srbije, Maje Popović, HRA je u izvještajnom periodu čak pet puta tražila odgovore o tome zbog čega postupak ekstradicije traje sedam godina, iako je sud potvrdio da su ispunjeni svi uslovi.²²⁴ Takođe, HRA je u julu 2022. poslala pismo ministru pravde Crne Gore²²⁵ Marku Kovaču, a potom u decembru i predsjedniku Vlade u tehničkom mandatu Dritanu Abazoviću, s pitanjem da li Ministarstvo i dalje insistira na izručenju Zorana Vukovića Crnoj Gori, s obzirom na to da je posljednja urgencija upućena 7. jula 2020. godine. Dakle, prije skoro dvije i po godine. Ni s jedne od navedenih adresa nijesmo dobili odgovor.

Očigledno se radi o podržavanju nekažnjivosti za izvršenje najtežih krivičnih djela kakva su ratni zločini protiv civilnog stanovništva, a i mogućoj korupciji državnih službenika. Srbija krši svoje međunarodnopravne obaveze i pomaže osuđenom izvršiocu ratnog zločina da izbjegne pravdu, a Crna Gora ne pokazuje namjeru i dovoljno interesovanja da osuđene počiniocce ratnih zločina privede pravdi.

8.1.2.3. Zoran Simović

Nepoznato je gdje se nalazi treći osuđeni za zločin nad članovima porodice Klapuh, Zoran Simović. Za njim je Crna Gora takođe raspisala međunarodnu potjernicu radi izdržavanja kazne zatvora.²²⁶

8.1.3. DUBROVAČKO RATIŠTE

U predmetu koji je Županijsko državno odvjetništvo iz Dubrovnika²²⁷ krajem 2009. godine pokrenulo protiv 10 oficira bivše JNA, ni na kraju 2022. godine nijesu stečeni uslovi za održavanje rasprave pred Županijskim sudom u Splitu.

Županijsko državno odvjetništvo u Dubrovniku podiglo je optužnicu protiv Jevrema Cokića, Mile Ružimovskog, Pavla Strugara,²²⁸ Miodraga Jokića,²²⁹ Branka Stankovića, Obrada Vičića, Radovana Komara, Vladimira

²²³ ZMPKS, čl. 22, st. 2 i 3.

²²⁴ U junu i oktobru 2021. i julu, septembru i novembru 2022. godine.

²²⁵ Urgencija je zatim upućena 24. novembra, ali do kraja rada na ovom izvještaju HRA nije dobila odgovor.

²²⁶ Odgovor Vladimira Leposavića, ministra pravde, ljudskih i manjinskih prava na pismo HRA od 2. 2. 2020.

²²⁷ Usljed promjene nadležnosti, predmet je 29. 10. 2011. dostavljen ŽDOS, koje je postalo nadležno za dubrovačko područje.

²²⁸ Pavle Strugar je preminuo u decembru 2018.

²²⁹ Miodrag Jokić je preminuo u oktobru 2022.

Kovačevića, Milana Zeca i Zorana Gvozdenovića zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva²³⁰ i kaznenog djela uništavanja kulturnih i povijesnih spomenika.²³¹

Okrivljeni se terete da tokom agresije na područje Dubrovnika 1991. i 1992. godine nijesu spriječili ponašanje svojih jedinica, suprotno Ženevskim konvencijama, koje se sastojalo u: granatiranju naseljenih mjesta; ubijanju civila (116), zatvaranju, zlostavljanju i tjeranju civila u bijeg; rušenju civilnih, kulturnih, vjerskih i privrednih objekata, pljačkanju i paljenju.²³²

Dodatno, navedenom optužnicom se okrivljenima Vladimiru Kovačeviću i Zoranu Gvozdenoviću stavlja na teret da su naredili podređenim jedinicama artiljerijski, minobacački i granatni napad na području Dubrovnika, grada Dubrovnika, jezgru Starog grada Dubrovnika, kao i na području od Ponte Oštro do Trstenog gađajući Cavtat, Župu Dubrovačku, Zaton, Trsteno, Hotel Croatia, Hotel Belvedere, Hotel Plakir, Tirena i Minčeta.²³³

Predmet je 5. maja 2022. godine dodijeljen u rad sutkinji Županijskog suda u Splitu Ankici Boban, a protiv okrivljenih su u septembru i oktobru 2022. godine raspisane nacionalne i međunarodne potjernice.²³⁴

Kako se među pomenutim osobama nalaze i crnogorski državljani i dalje je nepoznato da li će se njima u Republici Hrvatskoj suditi u odsustvu ili ne.

Njihovo izručenje hrvatskim vlastima nije moguće, jer bilateralni Ugovor o izručenju između Crne Gore i Republike Hrvatske ne dozvoljava izručenje sopstvenih državljana po optužbama za ratne zločine,²³⁵ pa je nejasno zašto hrvatsko pravosuđe dokaze u ovim predmetima nije dostavilo Crnoj Gori radi procesuiranja.

230 Djelo iz čl. 120. st. 1. Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske.

231 Djelo iz čl. 130. st. 1. u vezi s čl. 28. Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske.

Odgovor ŽDOS na zahtjev HRA za slobodan pristup informacijama br. PPI-DO-12/2022, od 8. 12. 2022.

232 Vidjeti: *Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009–2015)*, op. cit, str. 12.

233 Odgovor ŽDOS na zahtjeva HRA za slobodan pristup informacijama br. PPI-DO-12/2022, od 8. 12. 2022.

234 Odgovor Županijskog suda u Splitu na zahtjeva HRA za slobodan pristup informacijama br. 26 Su i-25/2022 od 21. 11. 2022.

235 Zakon o potvrđivanju Ugovora između Crne Gore i Republike Hrvatske o izručenju („Sl. list Crne Gore“, br. 1/2011), čl. 8.

8.1.4. PREDMET „ŠTRPCI“

Predmet Štrpci predstavlja primjer dobre regionalne saradnje tri države - Srbije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, na procesuiranju istog ratnog zločina koji se dogodio na željezničkoj stanici u mjestu Štrpci, na teritoriji BiH, 27. februara 1993. godine.²³⁶

Za zločin u Štrpcima do sada su pravosnažno osuđena dvojica pripadnika čete „Osvetnici“.

Nebojša Ranisavljević je osuđen u Crnoj Gori na kaznu zatvora od 15 godina.²³⁷ Presuda se pretežno zasnivala na iskazu okrivljenog, ali i na iskazima više drugih svjedoka i drugim dokazima.²³⁸ Ranisavljević je izdržao kaznu i na slobodi je od 2011. godine.²³⁹

Miće Jović je sa Tužilaštvom BiH 2016. godine zaključio sporazum o priznanju krivice, na osnovu koga mu je izrečena kazna zatvora od pet godina.²⁴⁰

Predstavnici SDT su u prethodnom periodu doprinosili izviđaju i istrazi koji su vođeni protiv 15 osoba kojima se trenutno sudi u BiH i Srbiji.²⁴¹

U BiH su 21. oktobra 2022. godine izrečene prvostepene presude sedmorici bivših pripadnika Druge podrinjske brigade VRS-a. Njom su Obrad i Novak Poluga, Petko Inđić, Radojica Ristić, Dragan Šekarić, Oliver Krsmanović i Miodrag Mitrašinić osuđeni na po 13 godina zatvora.

Ovom presudom je optuženi Luka Dragičević oslobođen optužbe da je kao komandant Druge podrinjske brigade iz Višegrada dao naređenje za odvođenje civila.²⁴²

Ranije su istim predmetom u BiH bili obuhvaćeni kao optuženi i Boban Inđić i Vuk Ratković. U odnosu na Inđića postupak je razdvojen, a iznošenje završnih riječi odbrane okončano je 1. decembra 2022. godine, čime je završen glavni pretres. Izricanje presude zakazano je za 19. januar 2023. godine.²⁴³

236 Pripadnici interventne čete Višegradske brigade Vojske Republike Srpske pod nazivom „Osvetnici“ iz brzog voza 671 „Lovćen“, na relaciji Beograd – Bar oteli su, a zatim ubili 20 putnika nesrpske nacionalnosti. Žrtve su, nakon otmice, odvedene do škole u selu Prelovo kod Višegrada, gdje su opljačkane i pretučene, a zatim prebačene u selo Mušići, kod Višegradske Banje, gdje se pretpostavlja da su i ubijene, a njihova tijela bačena u Drinu. Tijelo Halila Zupčevića, pronađeno je tek 2009. godine na obali jezera Perućac, blizu Višegrada, a na istoj lokaciji su 2010. godine pronađeni i posmrtni ostaci Rasima Čorića, Jusufa Rastodera i Ilijaza Ličine. Posmrtni ostaci ostalih žrtava ovog zločina do danas nijesu pronađeni.

237 Presuda Višeg suda u Bijelom Polju, K. br. 5/98 od 9. 9. 2002. Detaljnije vidjeti „Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009–2015)“, *op.cit.*, str. 8.

238 *Ibid.*, str. 8.

239 „Suđenje za Štrpce: Ranisavljević tvrdi da nije vidio optužene“, Radio Slobodna Evropa, 10.12.2019: <https://www.slobodnaevropa.org/a/30318049.html>.

240 Presuda Suda BiH od 16. 11. 2016, u predmetu Tužilaštva BiH protiv optuženog Mića Jovića, br: S11 K 023594 16 Kri, dostupno na: http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2018/02/Presuda-Mico_Jovicic.pdf

241 Informacija dobijena od SDT na sastanku sa predstavnicima NVO 24. 5. 2021.

242 Vidjeti: <https://sudbih.gov.ba/Court/Case/941>

243 Vidjeti: <https://www.sudbih.gov.ba/Court/Case/2364>.

Boban Inđić je 19. januara 2023. godine prvostepeno osuđen na 15 godina zatvora za zločine u Štrpcima:

Usljed smrti Vuka Ratkovića, postupak protiv njega je obustavljen.²⁴⁴

Predsjedavajuća Sudskog vijeća Vesna Jesenković navela je da je u likvidaciji 18 zarobljenih civila učestvovao i Milan Lukić, kojeg je Haški tribunal osudio na kaznu doživotnog zatvora za ratne zločine. Lukić je za zločine u Štrpcima u BiH optužen 2019. godine,²⁴⁵ dok u Crnoj Gori to nikada nije učinjeno.²⁴⁶

Suđenje u Srbiji petorici pripadnika paravojnih formacija bosanskih Srba za zločin u Štrpcima, Ljubiši Vasiljeviću, Dušku Vasiljeviću, Gojku Lukiću, Jovanu Lipovcu i Dragani Đekić počelo je 2019. godine.²⁴⁷ U međuvremenu je Ljubiša Vasiljević preminuo.²⁴⁸ Do kraja 2022. godine nije donijeta ni prvostepena presuda.

8.1.4.1. Druge istrage

Nakon procesuiranja Ranisavljevića u Crnoj Gori nije pokrenuta nijedna istraga povodom ovog zločina. Do danas niko od nalogodavaca i organizatora ovog zločina nije istražen i kažnjen,²⁴⁹ a ne postoje naznake da SDT preduzima bilo šta u tom smjeru.

SDT je 4. maja 2022. godine formiralo jedan predmet povodom navoda Veselina Mujovića, da zna gdje su sahranjeni ubijeni putnici iz voza u Štrpcima i da posjeduje mapu do tog mjesta.²⁵⁰ Do kraja godine, u predmetu je upućena samo jedna zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći nadležnim pravosudnim organima BiH, na koju je odgovoreno u januaru 2023.²⁵¹

<https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2023/1/19/sud-bih-boban-indjic-osudjen-na-15-godina-zatvora-za-zlocine-u-strpcima>

244. Slučaj zatvoren: *Smrt osumnjičenih za ratne zločine na Balkanu sprečava postizanje pravde*, Balkan Insight, 26. 8. 2021, dostupno na: <https://balkaninsight.com/sr/2021/08/26/slucuj-zatvoren-smrt-osumnjiceni-za-ratne-zlocine-na-balkanu-sprecava-postizanje-pravde/>

245. Podignuta optužnica protiv Lukić Milana (1967) zbog ratnog zločina nad otetim putnicima u stanici Štrpci 1993, Tužilaštvo BiH, 13. 12. 2019, dostupno na: <https://www.tuzilastvobih.gov.ba/?id=4361&jezik=b>

246. Advokat oštećenih, Velija Murić, odavno ističe da je Lukiću trebalo da se sudi u Crnoj Gori – „Štrpci: 16 godina od zločina“, DW, 27.02.2009, dostupno na: <https://www.dw.com/bs/%C5%A1trpci-16-godina-od-zlo%C4%8Dina/a-4060210>.

247. Optužnica Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije od 10. 5. 2018. godine, KTO br. 1/15, dostupna na: http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2019/03/redigovana_Strpci_od_10_05_2018.pdf.

248. *Optuženi za masakr nad putnicima iz voza u Štrpcima preminuo u Srbiji*, Balkan Insight, 20. 8. 2021, dostupno na: <https://balkaninsight.com/sr/2021/08/20/optuzeni-za-masakr-nad-putnicima-iz-voza-u-strpcima-preminuo-u-srbiji/>

249. Dokumenta objavljena na suđenju u Bijelom Polju, koja je sakupio i objavio Fond za humanitarno pravo, upućuju na to da su i Ranisavljević i njegov komandant, Milan Lukić, bili izvršioци zločina čiji je nalogodavac bio neko drugi, iz vrha vlasti tadašnje Savezne Republike Jugoslavije, koju su činile Srbija i Crna Gora, u saradnji sa vlastima Republike Srpske. Detaljnije u izvještaju: „Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2015–2021“, str. 34–36.

250. Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 30. 5. 2022, str. 2.

251. Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 1. 8. 2022, str. 2.

Na okruglom stolu o Nacrtu izvještaja „Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore 2021–2022“, viša državna tužiteljka upućena na rad u SDT, Tanja Čolan-Deretić navela je da je u januaru 2023. godine SDT dobilo podatke od pravosudnih organa BiH i Srbije o predmetnom događaju. Nadležni organi ove dvije države su u ranijem periodu provjeravale slične navode Veselina Mujovića, ali bez ikakvih rezultata. U tim pokušajima tijela žrtava nijesu pronađena. Nakon prikupljenih podataka, SDT je preko SPO saslusalo Mujovića.

SUMMARY

In the past 26 years, Montenegro has sentenced 11 persons for war crimes committed on the territory of former Yugoslavia during the wars of the 1990s, that is, less than one third of those who were indicted. In three cases (“Bukovica”, “Deportation” and “Kaludjerski laz”), all the defendants were acquitted even though the victims of those crimes are indisputable and deserve justice. Of the five persons who were convicted in the “Klapuh” case, only one had served a sentence. Despite the explicit recommendations of European Commission expert Maurizio Salustro, made in 2014, the crimes committed on the Dubrovnik battlefield and the actions of the so-called ‘weekend warriors’ were never thoroughly investigated.

Although the War Crimes Investigation Strategy from 2015 obliged the State Prosecutor’s Office to fight impunity in a more effective manner, the Special State Prosecutor’s Office (SSPO) has since then prosecuted only two persons based on two cases that were ceded to it by the Prosecutor’s Offices of the Republic of Serbia and Bosnia and Herzegovina. One of those cases, against defendant Slobodan Ćurčić, was processed in the last year and a half. Despite 9 years of continuous criticism from the European Commission and the obligations from the Strategy, no proceedings have been initiated using the criminal law institutes of command responsibility, complicity, aiding and abetting. The expected proactive approach has not been demonstrated. SSPO’s communication with the public about work on war crimes cases has not improved in the last year and a half. The obligation of periodic reporting to the Supreme State Prosecutor (SSP) was however consistently respected, in contrast to the previous period. There is some openness when it comes to cooperation with non-governmental organisations.

The Human Rights Action is aware of the fact that the SSPO has initiated several extremely demanding cases involving corruption and organised crime in 2022, but is warning that one must not lose sight of the obligation to effectively prosecute war crimes, which requires proactivity. Although criminal prosecution for war crimes never falls under the statute of limitations, the passage of time and the death of witnesses, victims and perpetrators make it difficult, or even permanently impossible, to achieve justice.

In the first report on the implementation of the 2021 Strategy, we pointed out that the document lacked an action plan with deadlines for the implementation of activities, indicators for the evaluation of success, obligation to report on problems in the processing of war crimes and actions that have been taken to overcome them. It is quite possible that these shortcomings

also led to inadequate reporting on the implementation of more than half of the activities that were planned in the reporting period (55.6%), as well as to ineffective implementation of the Strategy as a whole.

The SSP is responsible for adopting and revising the Strategy. It is a fact, however, that the Parliament of Montenegro has not been able to elect the SSP since October 2019, and that said office has been discharged by acting officials for more than three years (three persons so far, while the election of the fourth is expected). However, the acting officials could have reviewed the actions of the SSPO and set deadlines for the implementation of the activities that were envisaged in the Strategy.

No visible progress has been achieved in relation to the three main strategic tasks - the identification of events in which Montenegrin citizens participated, the identification of Montenegrin citizens who may have been members of paramilitary groups during the war, and the revision of old cases (see 2.1).

The possibility of restarting proceedings in the context of already processed cases has not been thoroughly examined, although there is a suspicion that in the cases of “Bukovica” and “Deportation” there was an intentionally incorrect qualification, that is, wrong application of the law. As early as 2014, a European expert strongly criticised the processing of these cases by both the state prosecutor’s office and the courts, while the European Commission noted in all its reports since 2013 (for 9 consecutive years) that verdicts that were handed down in war crimes cases contained legal mistakes and shortcomings in the application of international humanitarian law. The competent state prosecutor said that there was no political will to prosecute war crimes.²⁵² There is no information that the SSPO has taken measures to identify some more suspects in old cases, considering all models of criminal responsibility and criminal acts in line with Article IV of the Strategy. However, in the case that was opened based on a letter rogatory of the District Public Prosecutor’s Office in Trebinje, which requested to take over criminal prosecution against several Montenegrin citizens, the data related to the “Bukovica” case, submitted to the SSPO by the United Nations’ International Residual Mechanism for UN Criminal Tribunals (International Residual Mechanism), is currently being examined.

Although 26 years have passed, three persons convicted in Montenegro of war crimes against the civilian population for the murder of the Klapuh family have not been brought to justice because they are inaccessible to Montenegrin judicial authorities. The Republic of Serbia has not extradited

²⁵² There was no political will to punish war crimes”, portal *Vijesti*, 1 July 2021, <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/552617/vukceviceva-bez-politicke-volje-za-kaznjavanje-ratnih-zlocina>

Zoran Vuković to Montenegro for seven years now, while BiH is not interested in prosecuting Radomir Kovač and Zoran Simović.

The SSPO cooperates with the International Residual Mechanism, which submitted a case to Montenegro in November 2020 in relation to at least 15 Montenegrin citizens who are suspected of having committed war crimes in the 1990s, including sexual violence. That case is still in the pre-investigative phase and there are problems with accessing some of the witnesses.

There is the impression that the SSPO cooperated best with the Prosecutor's Office of Bosnia and Herzegovina when it comes to acting upon letters rogatory, while actions of the Prosecutor's Office of the Republic of Croatia require additional requests.

A positive step forward was made in relation to the domestic legal framework for the prosecution of war crimes. The current proposals of the Ministry of Justice to amend the Criminal Procedure Code should enable the use of evidence produced before the International Criminal Tribunal for former Yugoslavia (Hague Tribunal) and the International Residual Mechanism²⁵³ in domestic courts; on the other hand, once the Criminal Code of Montenegro is amended, the institute of command responsibility will also include the absence of punishing a subordinate as an element of the criminal act.²⁵⁴

253 Article 2 of the Draft Law on Amendments to the CPC stipulates the following: "Under the conditions from paragraph 2 of this Article, evidence obtained or produced in accordance with the Statute and the Rules on Procedure and Evidence of the International Criminal Court and the International Residual Mechanism may be used in criminal proceedings in Montenegro in the manner in which it could be used before these bodies". Article 3 of the Draft provides the definition of the term International Residual Mechanism: "The International Residual Mechanism is the International Residual Mechanism for Criminal Courts, i.e. the term that serves as a general name for the International Tribunal for the Criminal Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law in the territory of former Yugoslavia after the year 1991 and the International Residual Mechanism for Criminal Courts".

254 Article 440 of the Criminal Code stipulates that the following will be punished by applying the institute of command responsibility: "(1) A military commander or a person who actually performs this function or a superior civilian person, who, knowing that the forces he commands or controls are preparing or have started the commission of a criminal offence from Article 426-430, Articles 432, Articles 434-437 and Article 439 of this Code, does not take the necessary measures he could have taken and was obliged to take to prevent the commission of the crime, and the crime is committed as a result..." The aspect related to the responsibility of the superior for not punishing his subordinates for the committed criminal acts according to international humanitarian law as prescribed by the Statute of the Hague Tribunal in Article 7, paragraph 3, was unjustifiably omitted from the description of the crime. In August 2022, the Ministry of Justice accepted the proposal of the Human Rights Action to supplement the act of committing this criminal act.

STATISTICAL PRESENTATION OF THE SPECIAL STATE PROSECUTORS' OFFICE WORK RESULT IN THE PERIOD FROM 1 JUNE 2021 TO 31 DECEMBER 2022

1. Three new cases were opened, one was archived, while in one, which was ceded by Bosnia and Herzegovina, there was an indictment. At the end of 2022, there were 7 cases in the pre-investigation phase.
2. The SSPO has questioned one person in the capacity of defendant and one in the capacity of witness-victim of a war crime.
3. Action has been taken in response to 14 letters rogatory that were submitted by countries of the region requesting provision of international legal assistance. The requested data and documents were collected based on 8 letters rogatory, four persons were questioned as suspects based on four, and two persons were questioned as witnesses based on two.
4. The SSPO dispatched 9 letters rogatory to the prosecutor's offices of the region. As reported, four of these letters referred to the questioning of several persons in the capacity of witnesses and injured parties, one concerned submission of data, while the subject of four letters rogatory was not specified.
5. Three prosecutor-police teams were formed to work on three war crimes cases.
6. Of the 54 announcements that the SSPO published on its website in the last year and a half,²⁵⁵ only one had to do with war crimes; more precisely, it concerned a regional meeting that was held on that topic.
7. The SSPO participated in 10 trainings and conferences on war crimes issues.
8. The SSPO participated in five meetings with representatives of prosecutor's offices from the region, on a bilateral (3) and multilateral basis (2), and in one meeting with representatives of the International Residual Mechanism from The Hague.

²⁵⁵ Out of 54 announcements, SSPO issued 36 during Milivoj Katnić's mandate as SSP, i.e. from June 2021 to February 2022, while 18 were issued since the time GST Vladimir Novović took office (March 2022 until the end of the year).

RECOMMENDATIONS

Since none of the 7 HRA's recommendations from the previous report were implemented from June 2021 until the end of 2022, we repeat them here, adding several new ones.

To the Assembly of Montenegro

- Elect the Supreme State Prosecutor for a full term, without delay.

To the Supreme Prosecutor's Office

- If necessary, after the election of the Supreme State Prosecutor, revise the Strategy based on the analysis of the SSPO's actions.
- Until the election of the new Supreme State Prosecutor, the acting Supreme State Prosecutor should review the actions of SSPO in the light of criticisms, comments and recommendations submitted to Montenegro by international organisations and their experts, and - based thereon - envisage deadlines for the effective implementation of strategic activities.
- The new Strategy or Action Plan should contain deadlines for implementing the activities, as well as the obligation to report on the implementation of each activity individually, the obligation to report on problems in the processing of war crimes, actions taken to overcome said problems, and indicators for the evaluation of success.
- In addition to the Supreme State Prosecutor, supervision of the implementation of the Strategy should also be carried out by the Prosecutorial Council, which would analyse the results in relation to the Strategy on an annual basis.

To the Special State Prosecutor's Office

- Review unsuccessfully processed cases such as "Bukovica", "Depotration" and "Kaludjerski laz" with the help of experts in international humanitarian law, and thoroughly consider the initiation of new proceedings in relation to the already processed persons, as well as others, bearing in mind all possible forms of criminal liability.
- Review the dismissal of all criminal charges related to war crimes based on the reasoning contained in the decisions to dismiss them, if such reasoning exists. Respond to the criminal report that was filed 7.5 years ago by attorney Velija Murić in relation to the "Kaludjerski laz" case.

- In the case of dismissal of criminal charges, provide a decision with a detailed reasoning in which it will be explained what actions the prosecution took to investigate the allegations from the report, and with what outcome, along with an instruction about a legal remedy.
- Provide training and specialisation to new state prosecutors who will be responsible for war crimes in the SSPO; they could be trained by prosecutors who had worked in the Prosecutor's Office of the Hague Tribunal, especially on the ways for prosecutors to act independently (proactively). Include in the training prosecutors from Bosnia and Herzegovina who are experienced in the application of international humanitarian law and criminal law institutes in the context of war crimes such as command responsibility, complicity, aiding and abetting, and joint criminal enterprise, which the State Prosecutor's Office of Montenegro has not been applying.
- Ensure better communication with the public regarding work on war crimes cases.
- Report to the Supreme State Prosecutor on the implementation of all tasks and activities provided for in the Strategy, on problems encountered in the implementation of the Strategy, and measures that have been taken to solve them.

To the High Court of Montenegro

- In all cases of sexual violence in which witnesses and victims have a protected status, testimony should be provided via video link. In these cases, it is necessary to decide on the property claim in criminal proceedings, so that victims do not have to reveal their identity in litigation.

To the Ministry of Justice of Montenegro

- Take all the necessary steps to improve regional cooperation in the area of processing war crimes cases, or more precisely, to bring to justice war criminals who have been finally convicted in Montenegro but reside in the countries of the region.

To the Ministry of European Affairs of Montenegro

- Amend the success indicator in the Action Plan for addressing key priorities in order to meet the interim benchmarks for Chapter 23 from 2022, so that it includes an analysis and e.g. the number of cases instigated at the initiative of the SSPO, unresolved cases pending at the prosecutor's office, the rate of conviction of the accused, indictments filed for command responsibility, etc., instead of just work on a single pending case.

DODATAK I

TABELARNI PRIKAZ KRIVIČNIH SUĐENJA ZA RATNE ZLOČINE

Br.	Slučaj	Period suđenja	Sudske odluke	Datum odluke	Optuženi	Osuđeni	Oslobođeni
1.	Klapuh	1992–1996.	1. Presuda, Viši sud u Podgorici, K. 20/93	30. 4. 1993.			
			2. Rješenje, Vrhovni sud RCG, Kž. 114/94	15. 6. 1995.	5	5	0
			3. Presuda, Viši sud RCG, K. 20/96	16. 12. 1996			
2.	Štrpci	1998–2003.	1. Presuda, Viši sud Bijelo Polje, K. 5/98	9. 9. 2002.			
			2. Presuda, Vrhovni sud RCG, Kž.102/2003	19. 11. 2003.	1	1	0
3.	Morinj	2009–2014.	1. Presuda, Viši sud Podgorica, K. 214/08	15. 5. 2010.			
			2. Rješenje, Apelacioni sud CG, Kž-S. 20/10	25. 11. 2010.			
			3. Presuda, Viši sud Podgorica, Ks. 33/10	25. 1. 2012.			
			4. Presuda, Apelacioni sud CG, Kžs. 24/12	6. 7. 2012.	6	4	2
			5. Presuda, Viši sud u Podgorici Ks. 19/12	31. 7. 2013.			
			6. Presuda, Apelacioni sud CG Kž-S. 44/13	27. 2. 2014.			
4.	Deportacija izbjeglica	2009–2015.	1. Presuda, Viši sud Podgorica, Ks. 3/09	29. 3. 2011.			
			2. Rješenje, Apelacioni sud CG, Ksž. 25/2011	17. 2. 2012.			
			3. Presuda, Viši sud Podgorica, Ks. 6/12	22. 11. 2012.	9	0	9
			4. Presuda, Apelacioni sud CG, Kžs. 18/2013	17. 5. 2013.			
			5. Presuda, Vrhovni sud CG, Kzz. 4/15	23. 6. 2015.			

Br.	Slučaj	Period suđenja	Sudske odluke	Datum odluke	Optuženi	Osuđeni	Oslobođeni
5.	Bukovica	2010–2012.	1. Presuda, Viši sud Bijelo Polje, Ks. 9/2010	21. 12. 2010.			
			2. Presuda, Apelacioni sud CG, Kž-S 13/2011	21. 6. 2011.			
			3. Presuda, Viši sud Bijelo Polje K-S 6/2011	27. 9. 2011/ 3. 10. 2011.	7	0	7
			4. Presuda Apelacioni sud CG, Kž-S 1/2012	22. 3. 2012.			
6.	Kaluđerski laz	2009–2014.	1. Presuda, Viši sud Bijelo Polje Ks. 1/08	6. 12. 2013.			
			2. Presuda, Apelacioni sud CG Kž-S 20/2014	8. 12. 2014.	8	0	8
7.	Vlado Zmajević	2017–2020.	1. Presuda, Viši sud Podgorica, Ks. 2/17	5. 6. 2019.			
			2. Presuda, Apelacioni sud CG, Kžs. 14/2019	18. 11. 2019.			
			3. Rješenje, Vrhovni sud CG, Kž-S II. 2/20	9. 6. 2020.	1	1	0
			4. Rješenje, Vrhovni sud CG, Kž-S II. 4/20	29.9.2020.			
8.	Slobodan Peković	2022–...	1. Rješenje o potvrđivanju optužnice SDT u Podgorici, Kvso. br, 30/21	16. 12. 2021.	1	/	/
UKUPNO					38	11	26

DODATAK II

HRONOLOŠKI PREGLED OBUKA I KONFERENCIJA

Godina 2021.

17–18. jun: u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu održan je seminar na temu „Ratni zločini i prisilni nestanci“. Na seminaru se govorilo o spornim i aktuelnim pitanjima iz sudske i tužilačke prakse, a jedan od predavača bila je i gospođa Lidija Vukčević, državna tužiteljka u Vrhovnom državnom tužilaštvu Crne Gore.²⁵⁶

30. jun: na okruglom stolu „Šest godina primjene Strategije za istraživanje ratnih zločina u Crnoj Gori“, koji je organizovala HRA, povodom predstavljanja izvještaja o primjeni Strategije za period 2015–2021, ispred SDT učestvovala je tužiteljka Lidija Vukčević. Tom prilikom je istakla da smatra „da još uvijek i sada, a i u prethodnom periodu, nije postojala dovoljna politička i javna volja da se svi slučajevi ratnih zločina procesuiraju. Osim rada Specijalnog tužilaštva, treba postojati i podrška od strane svih drugih nadležnih organa“.²⁵⁷

20–21. septembar: u saradnji sa Razvojnim programom UNDP-a, u Beogradu je organizovan Regionalni sastanak tužilaca u saradnji u procesuiranju ratnih zločina. Na sastanku su učestvovali predstavnici Državnog odvjetništva Republike Hrvatske, Tužilaštva BiH, tužioci iz Federacije BiH, Republike Srpske i Brčkog Distrikta, predstavnici SDT i Tužilaštva Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove.²⁵⁸

22–24. oktobar: u organizaciji NVO Građanska alijansa, u okviru Škole političkih studija održan je seminar pod nazivom „Suočavanje sa ratnom prošlošću u Crnoj Gori“. Tužiteljka Lidija Vukčević je govorila na temu procesuiranja ratnih zločina kroz vizuru tužilaštva.²⁵⁹

14. decembar: održan je seminar „Unapređenje prakse ostvarivanja imovinskoopravnih zahtjeva oštećenih u predmetima ratnih zločina“, koji je HRA organizovala u saradnji sa Centrom za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu Crne Gore i nevladinom organizacijom TRIAL International, koja

²⁵⁶ Kontinuirana obuka na temu „Ratni zločini i prisilni nestanci“, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, 18. jun 2021, dostupno na: <https://cosdt.me/2021/06/18/kontinuirana-obuka-na-temu-ratni-zlocini-i-prisilni-nestanci/>

²⁵⁷ Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina u Crnoj Gori iznevjerila očekivanja, HRA, 30. jun 2021, dostupno na: <https://www.hraction.org/2021/06/30/primjena-strategije-za-istrazivanje-ratnih-zlocina-u-crnoj-gori-iznevjerila-ocekivanja/>

²⁵⁸ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 25. oktobra 2021. godine.

²⁵⁹ Godišnji izvještaj o radu NVO Građanska alijansa 2021, str. 24, dostupno na: <https://gamn.org/wp-content/uploads/2022/04/GA-Godisnji-izvjestaj-2021.pdf>

već duži niz godina djeluje u BiH. Među predavačima bila je i gospođa Lidija Vukčević, dok su seminaru prisustvovali i savjetnici u SDT.²⁶⁰

Godina 2022.

16.–17. jun: u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu održan je seminar na temu „Ratni zločini, prisilni nestanci i ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku“. Kao predstavnik SDT, među predavačima na seminaru bila je gospođa Lidija Vukčević.²⁶¹

28. septembar: uoči godišnjice smrti admirala Vladimira Barovića, NVO Građanska alijansa je organizovala razgovor na temu: „Koliko danas Crna Gora živi vrijednosti admirala Barovića?“. Predstavnik SDT bio je državni tužilac Vukas Radonjić.²⁶²

10–11. oktobar: u Beogradu je održan regionalni sastanak tužilaca o sarađnji u procesuiranju ratnih zločina. Na sastanku su učestvovali predstavnici SDT, Tužilaštva BiH, Federacije BiH, Republike Srpske, Distrikta Brčko, Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije i Rezidualnog mehanizma.²⁶³

3. novembar: održan sastanak između predstavnika SDT i HRA. Sastanku su prisustvovali: glavni specijalni tužilac Vladimir Novović, portparol SDT Vukas Radonjić, viša državna tužiteljka upućena na rad u SDT Tanja Čolan-Deretić i predstavnice HRA Tea Gorjanc-Prelević i Bojana Malović. Tema razgovora su bili stari predmeti čija se revizija predviđa Strategijom i predmeti na kojima je SDT radilo u periodu od juna 2021. do novembra 2022. godine.

6. decembar: povodom obilježavanja 31. godišnjice od najjačeg napada na Dubrovnik, HRA i Prazan prostor organizovali su konferenciju pod nazivom „Dijalogom do suočavanja sa prošlošću“ koja je okupila bivše rezerviste Jugoslovenske narodne armije (JNA) i učesnike odbrane Dubrovnika. S konferencije je poručeno „Sve za mir, sve protiv rata“. Predstavnik SDT na ovom događaju bio je specijalni tužilac Saša Čađenović.²⁶⁴

260 Održan seminar „Unapređenje prakse ostvarivanja imovinsko-pravnih zahtjeva oštećenih u predmetima ratnih zločina“, HRA, 18. 12. 2021:

<https://www.hracion.org/2021/12/18/odrzan-seminar-unapredenje-prakse-ostvarivanja-imovinskopravnih-zah-tjeva-ostecenih-u-predmetima-ratnih-zlocina/>

261 Kontunuirana obuka: „Ratni zločini, prisilni nestanci i ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva u krivičnom postupku“, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, 17. 6. 2022, dostupno na:

<https://cosdt.me/2022/06/17/kontunuirana-obuka-ratni-zlocini-prisilni-nestanci-i-ostvarivanje-imovinsko-pravnog-zah-tjeva-u-krivicnom-postupku/>

262 Razgovor na temu „Koliko danas Crna Gora živi vrijednosti admirala Barovića?“, Građanska alijansa, 26. 9. 2022, dostupno na: <https://gamn.org/razgovor-na-temu-koliko-danas-crna-gora-zivi-vrijednosti-admirala-barovica/>

263 Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 1. 12. 2021.

264 Sa konferencije „Dijalogom do suočavanja sa prošlošću“ poručeno: *Sve za mir, sve protiv rata*, HRA, 7. 12. 2022, dostupno na:

<https://www.hracion.org/2022/12/07/sa-konferencije-dijalogom-do-suocavanja-sa-prosloscu-poruceno-sve-za-mir-sve-protiv-rata/>

DODATAK III

STRATEGIJA ZA ISTRAŽIVANJE RATNIH ZLOČINA

CRNA GORA
VRHOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO
Tu.br.96/15
Podgorica, 8. 5. 2015.

U realizaciji mjere broj 1.5.1.1 inoviranog Akcionog plana za poglavlje 23. podoblast Pravosuđe, nakon razmatranja na sjednici Vrhovnog državnog tužilaštva od 8. 5. 2015.godine, donosim

STRATEGIJU ZA ISTRAŽIVANJE RATNIH ZLOČINA

Ratni zločini ne smiju biti nekažnjeni.

Borba protiv nekažnjivosti ratnih zločina mora se pojačati efikasnijim istraživanjem, gonjenjem, suđenjem i kažnjavanjem u skladu sa međunarodnim standardima.

U cilju jačanja borbe protiv nekažnjivosti ratnih zločina i uklanjanja do sada uočenih slabosti u ovoj oblasti, Specijalno državno tužilaštvo (u fazi osnivanja) nadležno za krivično gonjenje ratnih zločina, istraživanju ratnih zločina mora, dvostruko, pristupiti:

- identifikaciji događaja gdje su možda bili umiješani potencijalni osumnjičeni crnogorski državljani i
- identifikaciji crnogorskih državljana koji su možda učestvovali u paramilitarnim grupama koje se bile aktivne u toj oblasti tokom rata.

U takvom pristupu, preduzeti sljedeće:

I

1. sakupljati informacije o događajima i mogućim izvršiocima uz pomoć otvorenih izvora (izvještaji nevladinih organizacija i međunarodnih humanitarnih organizacija, knjiga, novinskih članaka...), tužilaštava susjednih zemalja i Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju;
2. sakupljati informacije o članovima organizovanih kriminalnih grupa u državi (pretpostavka je da postoji mogući kontinuitet između kriminalnih grupa koje su bile aktivne tokom rata i organizovanih kriminalnih grupa nakon rata);
3. pribavljati izvještaje policije, bazirane na aktivnostima na terenu, koje su imale za cilj da se identifikuju lica koja su moguće učestvovala u ratnim zločinima (kao što su obavještajne aktivnosti u selima i mjestima porijekla već poznatih lica koja su bila već uključena u ratne zločine).

II

1. pristupiti analizi prikupljenih informacija, pravljenjem veza između događaja i potencijalnih izvršilaca;
2. sačiniti listu događaja i mogućih izvršilaca;
3. sačiniti listu mogućih svjedoka-žrtava ratnih zločina;
4. sačiniti listu svih svjedoka saradnika (izvršilaca koji su odlučili da sarađuju) u regionu (uključujući one koji su dali dokaze u predmetima organizovanog kriminala, što se bazira na pretpostavci da su prethodno postojeće kriminalne grupe iskoristile rat, a zatim nastavile sa svojim kriminalnim aktivnostima).

III

1. pristupiti saslušanju svjedoka-žrtava i svjedoka saradnika;
2. identifikovati pojedinačne predmete;
3. izvršiti prvu pravnu procjenu predmeta, sa fokusom na:
 - moguću pravnu kvalifikaciju činjenica (ratni zločin, zločin protiv čovječnosti ili obje kvalifikacije);
 - pravo koje treba primijeniti (otvara se problem radnji koje nijesu bile kriminalizovane nacionalnim zakonodavstvom u vrijeme izvršenja);
 - vrste odgovornosti (direktna odgovornost, saučesništvo, pomaganje);
 - komandnu odgovornost (vrsta odgovornosti, posebno krivično djelo);
4. sprovesti i završiti istrage u skladu sa pravnom procjenom.

IV

Pregledati stare predmete ("Morinj", "Bukovica", "Deportacija", "Kaluderski laz" i dr.) u cilju provjere da li je moguće identifikovati još neke osumnjičene, uzimajući u obzir sve modele krivične odgovornosti i krivična djela.

Mogući problemi tokom istraživanja ratnih zločina

U istraživanju ratnih zločina moguće je da se pojave problemi zbog: nedostatka povjerenja svjedoka-žrtava u policiju i tužilaštvo, oko sprovođenja mehanizama zaštite svjedoka-žrtava i zbog nedostatka saradnje i razmjene informacija između policije i tužilaštva.

Moguća rješenja problema u istraživanju ratnih zločina

Radi prevazilaženja mogućih problema u istraživanju ratnih zločina, preduzeti aktivnosti: na povećanju transparentnosti krivičnog gonjenja ratnih zločina u mjeri koja ne ugrožava započeta istraživanja, na javnoj posvećenosti tužilaštva da istraži ratne zločine i na poboljšanju tužilačkih komunikativnih vještina i tehnika saslušanja svjedoka, pri čemu, kada je neophodno, ponuditi i promjenu mjesta boravka kod primjene zakonskih odredaba o zaštiti svjedoka, te redovno organizovati sastanke istog tužioca i istog policajca i podržavati manje formalan pristup u njihovom odnosu prilikom istraživanja ratnih zločina.

Neophodni resursi

Za istraživanje ratnih zločina, za jedan predmet, formirati tim, sastavljen od jednog tužioca i dva-tri policajca.

Početak realizacije

Aktivnosti i rad nadležnog tužilaštva, po ovom dokumentu, započeće po isteku dva mjeseca od osnivanja Specijalnog državnog tužilaštva.

Odgovornost

Nadležno Specijalno državno tužilaštvo dužno je da po isteku svaka dva mjeseca podnese izvještaj Vrhovnom državom tužiocu o radnjama koje je preduzelo.

Nepreduzimanje aktivnosti i radnji po ovom dokumentu, povlači odgovornost nadležnog tužioca.

VRHOVNI DRŽAVNI TUŽILAC
Ivica Stanković, s.r.